

ЗВІТ ПРО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У 2008 РОЦІ

**Оприлюднено Бюро з питань демократії, прав людини і праці
Державного департаменту США
25 лютого 2009 року**

УКРАЇНА

Україна, кількість населення якої становить 46 мільйонів чоловік, є республікою зі змішаною (президентсько-парламентською) формою правління із Президентом, котрого обирають прямим всенародним голосуванням, і однопалатним парламентом (Верховна Рада), що призначає Прем'єр-міністра. Останні вибори до Верховної Ради відбулися у вересні 2007 року. На думку міжнародних спостерігачів, під час цієї виборчої кампанії основні громадянські та політичні права було дотримано, що створило виборцям умови для вільного волевиявлення. У Верховній Раді, що складається з 450 народних депутатів України, представлені п'ять політичних партій і блоків. Цивільні посадовці здійснювали в цілому ефективний контроль над силовими відомствами.

Серед порушень у царині прав людини, що викликали найбільше занепокоєння, залишилися проблеми з міліцією та в системі виконання покарань. Серед них: випадки застосування тортур співробітниками правоохоронних органів, жорсткі умови тримання у в'язницях і місцях попереднього ув'язнення, а також безпідставне та невиправдано тривале попереднє тримання під вартою протягом досудового слідства. Судовій системі бракувало незалежності, і вона потерпала від корупції. Процес повернення релігійного майна (реституція) державою залишався повільним. Залишалися проблемою насильство проти євреїв на побутовому рівні та антисемітські публікації, хоча кількість останніх і їхнє розповсюдження протягом року скоротилися. Серйозна корупція процвітала в усіх гілках влади. Серед побутових проблем спостерігалися насильство проти жінок і їхня дискримінація, в тому числі насильство у сім'ї та сексуальні домагання на роботі, а також насильство та дискримінація щодо дітей і поширення насильства щодо осіб неслов'янської зовнішності. Дискримінація ромів продовжувалася. Однією із серйозних проблем була торгівля людьми. Як і раніше, обмежувалося право найманих робітників об'єднуватися у професійні спілки за їх власним вибором та вести колективні переговори.

Протягом року влада закрила пункт тимчасового тримання нелегальних мігрантів "Павшине", що піддавався критиці тривалий час, і відкрила два пункти тимчасового перебування нелегальних мігрантів, умови тримання у яких відповідають міжнародним стандартам. Для відомчого контролю за дотриманням прав людини в роботі органів внутрішніх справ (ОВС) Міністерство внутрішніх справ створило Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС з представниками в усіх областях.

ПОВАГА ДО ПРАВ ЛЮДИНИ

Розділ 1. Повага до гідності людини, включно з такими свободами, як:

а. Свобода від свавільного чи протизаконного позбавлення життя

Влада або її представники не здійснювали політично вмотивованих убивств; проте засоби масової інформації та правозахисні групи повідомляли про декілька випадків, коли правоохоронні структури були причетні до смерті затриманих. За інформацією Міністерства внутрішніх справ, впродовж перших дев'яти місяців року було порушено три кримінальні справи відносно працівників органів та підрозділів внутрішніх справ за підозрою або обвинуваченням у скоєнні вбивства.

9 липня Вінницька правозахисна група (ВПЗГ) висловила стурбованість у зв'язку з підозрою смертю засудженого 3 липня у Вінницькій виправній колонії та звернулася до Генеральної прокуратури (ГПУ) із проханням провести розслідування цього факту. За непідтвердженою інформацією, співробітники адміністрації колонії забили до смерті одного рома після того, як у нього виник конфлікт з іншими засудженими та адміністрацією колонії. Родичі загиблого повідомили, що його тіло було вкрите синцями, а адміністрація заявила, що він помер від серцевого нападу.

За повідомленням Чернігівського громадського комітету захисту прав людини і ВПЗГ, Сергій Кунцевський помер у приміщенні Прилуцького відділу боротьби з організованою злочинністю Чернігівської області 2 жовтня, після того як його було з'валтовано і побито працівниками міліції з метою отримання зізнання. 3 жовтня Чернігівська обласна прокуратура порушила кримінальну справу за фактом нанесення тяжких тілесних

ушкоджень та зловживання службовим становищем. Чотирьох правоохоронців було затримано. 29 жовтня інформаційний сайт proUA.com повідомив про те, що Міністр внутрішніх справ Юрій Луценко звільнив із займаної посади начальника УБОЗ в Чернігівській області.

14 лютого Українська незалежна інформаційна агенція (УНІАН) повідомила, що один співробітник Кримської міліції, який закатавав підозрілого до смерті під час допиту у березні 2007 року, був засуджений до восьми із половиною років позбавлення волі.

Не було повідомлень щодо розвитку низки справ від 2007 року. Зокрема, відсутня інформація про справу Петра Худака із Надвірнянського району Івано-Франківської області, який у січні 2007 року помер після побиття співробітниками міліції; про справу співробітника міліції із Сумської області, який у липні 2007 року застрелив підозрюваного громадянина із Тростянця під час допиту; або про справу працівників Лук'янівського СІЗО, котрих було звинувачено у недбалості, що спричинила до двох смертей у цій установі у липні 2007 року.

На відміну від 2007 року, повідомлень про вбивства політиків чи політично активних бізнесменів не було.

Відсутня також інформація щодо суду (що, за деякими повідомленнями, розпочався на початку 2007 року) над трьома співробітниками Харківської міліції, які у грудні 2005 року забили до смерті Олега Дуніча.

15 березня Апеляційний суд міста Києва визнав трьох колишніх співробітників міліції винними у вбивстві у 2000 році журналіста Георгія Гон'гадзе. Суд призначив їм покарання у вигляді позбавлення волі строком від 12 до 13 років: покарання у вигляді 12 років позбавлення волі для Олександра Поповича та Валерія Костенка та покарання у вигляді 13 років позбавлення волі для Миколи Протасова, а також позбавив їх офіцерських звань. Суд визнав, що це вбивство було політично вмотивованим і пов'язаним із професійною діяльністю Гон'гадзе. На початку липня Верховний суд України залишив вирок без змін. Вдова журналіста Мирослава Гон'гадзе продовжувала наполягати на ретельному розслідуванні справи її покійного чоловіка та висловлювала стурбованість тим, що головний підозрюваний, генерал Олексій Пукач, залишається на свободі. 24 червня Комітет з правових питань та прав людини Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) оприлюднив доповідь про злочини, вчинені високими посадовими особами за часів президентства Кучми, та закликав українську владу притягти до відповідальності замовників і організаторів убивства Георгія Гон'гадзе.

Тривало оприлюднення інформації про смертельні випадки в армії внаслідок застосування насильства. Проте Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) відзначила, що кількість розслідувань та дисциплінарних проваджень проти винних у загибелі військовослужбовців збільшилася. За даними ГПУ, протягом перших дев'яти місяців року було порушено 135 кримінальних справ за фактами насильства між військовослужбовцями у Збройних Силах України. За той самий час за фактами спричинення тілесних ушкоджень на ґрунті нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями було засуджено 167 осіб. Державна судова адміністрація України підтвердила, що за перші шість місяців року набрали законної сили вирок проти 84 осіб за статтею "Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями та відсутності відносин підлеглості"; за той самий період 2007 року таких осіб було 72.

Серед повідомлених трагічних випадків загибелі солдатів внаслідок дідівщини протягом року були наступні: згідно статті у газеті "Факти і коментарі" за 15 жовтня, військовий місцевий суд призначив покарання Михайлові Шабану у вигляді позбавлення волі строком до п'яти років за вбивство призовника Андріана Поперечного, котрий помер від удару в груди 10 лютого. Шабан дав свідчення Військовому апеляційному суду Центрального регіону, що він побив Поперечного за настановою офіцера. Суд виніс постанову, якою зобов'язав Центральне управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України виплатити батькам і сестрі загиблого 122 000 гривень (приблизно 15 800 дол. США) матеріального збитку. Військовий прокурор Київського гарнізону подав касаційну скаргу до Верховного Суду України, мотивуючи рішення тим, що смерть настала в результаті сутички.

29 липня газета "Факти і коментарі" написала, що, на думку батьків Максима Бабенка, їхній син вчинив самогубство 8 червня через нестатутні взаємовідносини на військовій службі. Військовий прокурор Дніпропетровського гарнізону порушив кримінальну справу.

11 лютого ГПУ повідомила, що військовий прокурор Харківського гарнізону завершив розслідування обставин смерті Юрія Сташенка у грудні 2007 року, котрого ударом кулака вбив інший солдат; прокурор надіслав результати свого розслідування до місцевого суду Харківського гарнізону.

Відсутня інформація про хід розгляду апеляції, що її у 2007 році подала сім'я Олександра Рибки у зв'язку із занадто легким покаранням двом солдатам, обвинуваченим у побитті до смерті рядового Рибки під час проходження ним служби в армії у 2006 році.

Були повідомлення про те, що слідство не знайшло підстав для висунення обвинувачення у справі про загибель солдата Павла Базюка у березні 2007 року у Чопі Закарпатської області; його батьки заявили, що їхній син помер в результаті бійки, що сталася між солдатами. Втім, за інформацією ГПУ, військова прокуратура порушила кримінальну справу проти начальника медичної служби військової частини, котрий не забезпечив належне лікування солдату Базюку, і матеріали справи були передані до суду 25 квітня.

У 2008 році заступник Генерального прокурора Ренат Кузьмін підтвердив, що колишній заступник керівника УБОЗ МВС у Донецьку Роман Єрохін був убитий у 2006 році співробітником міліції та що справа була передана до суду. 8 грудня сайт proUA.com повідомив про те, що ГПУ направила матеріали кримінальної справи до Апеляційного суду міста Києва із обвинуваченням проти п'яти членів одного злочинного угруповання. Станом на кінець року, тривало розслідування з метою встановлення замовника цього вбивства.

В інтерв'ю сайту "Українська правда" за 12 січня Генеральний прокурор України Олександр Медведько сказав, що слідство у справі про загибель у 1999 голови лідера Народного Руху України В'ячеслава Чорновола триває.

в. Свобода від насильницьких зникнень

Не було повідомлень щодо політично вмотивованих зникнень.

с. Свобода від катувань та інших форм жорстокого, нелюдяного або принизливого поведження чи покарання

Хоча Конституція та закони України забороняють таку практику, міліція вдавалася до жорстокого поведження з затриманими та ув'язненими. 26 червня Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсман) Ніна Карпачова заявила представникам засобів масової інформації, що катування і погане поведження із затриманими залишаються однією із серйозних проблем системи правоохоронних органів. У своїй спеціальній доповіді, що була оприлюднена 2008 року, вона повідомила, що проти співробітників правоохоронних органів, винних у катуваннях, занадто часто висувуються обвинувачення у вчиненні менш серйозного правопорушення - зловживання службовим становищем.

Міністерство внутрішніх справ підтвердило, що протягом перших дев'яти місяців року було порушено 16 кримінальних справ відносно працівників органів та підрозділів внутрішніх справ за нанесення тілесних ушкоджень та три кримінальні справи за катування та побіи. Згідно ГПУ, за обвинуваченням співробітників правоохоронних органів у застосуванні катування та інших форм жорстокого чи принизливого покарання протягом перших дев'яти місяців року до кримінальної відповідальності притягнуто 57 працівників міліції.

Згідно повідомлень правозахисних груп, працівники правоохоронних органів систематично застосовували силу і збиткувалися над затриманими з метою одержання зізнання чи інформації щодо скоєного злочину. УГСПЛ стверджувала, що одна третина підозрюваних піддавалася побиттям для отримання зізнання у вчиненні кримінальних правопорушень. У своїй доповіді про ситуацію з правами людини в Україні міжнародна правозахисна організація "Хьюман Райтс Вотч" (ХРВ) (Human Rights Watch) зазначила, що катування та брутальне поведження із затриманими залишаються поширеною практикою. За інформацією, що її ця організація надала у травні для включення до Універсального Періодичного Огляду Ради ООН з прав людини, інколи міліція примушувала наркозалежних осіб давати необхідні їй свідчення шляхом відмови у допомозі у період хворобливої наркотичної абстиненції. У доповіді, яку Робоча група Організації Об'єднаних Націй щодо свавільних затримань підготувала по результатах свого візиту до України 22 жовтня - 5 листопада, вона висловила стурбованість систематичними повідомленнями про неналежне ставлення до підозрюваних і випадки катування, особливо на стадії початкового арешту та затримання. За інформацією юриста-правозахисника Тетяни Яблонської, 81 відсоток ув'язнених, які були опитані представниками Українсько-американського бюро захисту прав людини, заявили, що з метою отримання зізнань міліція вдавалася до їх побиття, в той час як правоохоронна та судова системи зазвичай таку практику прикривали.

Серед прикладів зловживань із боку міліції були наступні: 30 вересня "Газета по-кіївськи" опублікувала заяву Володимира Гетьманенка про те, що під час його перебування у слідчому ізоляторі у Криму міліція піддавала

його катуванням. До того, як суд визнав його невинним, він утримувався під вартою протягом п'яти місяців за підозрою у причетності до серійних убивств. Одного з міліціантів, якого він звинувачував у катуваннях, Станіслава Годулянова, було заарештовано, і йому було пред'явлене обвинувачення у фальсифікації матеріалів справи, а інший - Олег Кошовий - станом на кінець року залишався на свободі.

11 лютого УНІАН повідомила, що Сумська обласна прокуратура почала слідство у справі трьох співробітників міліції, які, за деякими твердженнями, вдавалися до залякування та психологічного тиску для того, щоб примусити жертв тримати заборонені наркотичні засоби, а потім заарештовувати їх за володіння ними. Це робилося з метою покращення статистичних показників щодо заарештованих ними осіб. Станом на кінець року, інформації про хід цього розслідування не було.

24 березня газета "Кримська світлиця" оприлюднила інформацію про те, що правоохоронні органи проводять розслідування у справі 20 співробітників міліції, які на залізничному вокзалі Сімферополя вдавалися до залякування та застосовували фізичну силу для незаконного арешту, затримання, вилучення особистих речей і вимагання грошей у пасажирів.

10 червня ВПЗГ повідомила, що у Стрижавській виправній колонії Вінницької області і Темнівській виправній колонії Харківської області охорона жорстоко побила ув'язнених за те, що вони заявили про свій намір провести мирні протести проти незадовільних умов тримання.

Протягом року владою було вжито заходів щодо співробітників міліції, які припускалися зловживань стосовно затриманих та ув'язнених. У статті, опублікованій газетою "Голос України" 17 вересня, Генеральний прокурор Медведько заявив, що випадки катувань у системах Міністерства внутрішніх справ і Державного департаменту з питань виконання покарань (ДДВП) мають несистематичний та ізолюваний характер. За його словами, за перше півріччя року ГПУ отримала 573 скарги на катування, але 80 відсотків таких скарг стосувалися не катувань, а порушень процесуального характеру з боку адміністрацій пенітенціарних установ. Генеральна прокуратура порушила 12 кримінальних справ, 5 із яких зрештою були передані до суду.

Після того, як їхній син 26 серпня був визнаний винним у вбивстві, батьки Олександра Воскобойнікова заявили, що він та інший підсудний у справі Олександр Сапон зізналися, що зарізали ножом у 2006 році 64-річного тренера із плавання, після того, як їх було піддано катуванням. Районний суд міста Шостка Сумської області призначив покарання Воскобойнікову строком п'ять років позбавлення волі. Станом на кінець року, інформації про наміри батьків оскаржити це рішення не було.

21 березня УГСПЛ повідомила, що Верховний Суд залишив без змін рішення Апеляційного суду міста Тернопіль від 2007 року, у якому суд визнав Івана Нечипорука та Олександра Моцного винними у скоєнні вбивства. Чоловіки заявили, що вони зізналися у вбивстві після катувань. Справа знаходиться на розгляді у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ).

ДДВП підтвердив факт незаконного тримання під вартою Юрія Мосеєнкова протягом 20 місяців у 2005 році за підозрою у скоєнні вбивства. Винні посадові особи були притягнуті до дисциплінарної відповідальності, а матеріали кримінального розслідування були надіслані до ГПУ для прийняття рішення.

Нової інформації про катування у 2006 році 17-річного затриманого двома співробітниками міліції у Дніпропетровську оприлюднено не було, так само як не було і ознак, що слідство у цій справі триває.

Станом на кінець року, розслідування у справі про отруєння діоксином у 2004 році тодішнього кандидата опозиції на посаду Президента України Віктора Ющенка продовжувалося. В інтерв'ю, що його Президент Ющенко дав у середині липня австрійській газеті "Дер Штандарт" (Der Standart), він сказав, що знає організаторів цього отруєння та що Україна звернулася до Росії із офіційним запитом про їхню екстрадицію. Проте Генеральна прокуратура Росії спростувала факт наявності такого запиту. Інформації про те, що українські та російські слідчі провели спільний аналіз діоксинової речовини, як було оголошено у вересні 2007 року, не було.

Находили повідомлення про те, що прокурори не завжди реагують на скарги про зловживання з боку міліції. Наприклад, 11 серпня адвокат Олег Веремєєнко звернувся до Міністра внутрішніх справ Луценка та Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Ніни Карпачової з проханням провести розслідування проти співробітників міліції, котрі підозрюються у зловживаннях стосовно Олексія Перести та Володимира Вородая, в той час як Київська транспортна прокуратура відмовилася порушити кримінальну справу. Переста та

Вородай заявили, що, після того, як вони приїхали на Київський залізничний вокзал, міліціанти їх затримали, пограбували та побили. Київська транспортна прокуратура відповіла, що вона не знайшла доказів скоєння злочину.

Співробітники міліції часто не мали відповідної підготовки або обладнання для збору доказів і спиралися на зізнання підозрюваних для виконання амбіційних планів із розкриття злочинів. У законодавстві немає однозначної заборони використання заяв, зроблених під катуваннями, як доказу при розгляді справи у суді. Крім того, неефективна система розслідування заяв про знущання та обмежений доступ затриманих до адвокатів та лікарів ускладнювали перевірку інформації стосовно подібної практики.

Закон забороняє використання психіатрії у політичних та інших, не пов'язаних із медициною, цілях, а також передбачає механізми захисту від таких зловживань. Проте, у деяких випадках, згідно повідомлень Українсько-американського бюро з прав людини, особи, залучені до майнових спорів, а також спорів щодо спадщини чи розірвання шлюбу, безпідставно отримували діагноз "шизофренія" та утримувалися у психіатричних лікарнях.

У січні 2007 року газета "Україна молода" опублікувала інформацію про те, що медичні працівники лікарні для психічно хворих у Святошинському районі міста Києва збиткувалися над пацієнткою Ларисою Лемпберт. Не було повідомлень щодо зрушень у цій справі.

Протягом року продовжували надходити повідомлення про нестатутні взаємовідносини між солдатами строкової служби в армії.

5 вересня "Газета по-кієвські" повідомила, що прокуратура Київського гарнізону почала розслідування справи про випадок дідівщини, внаслідок якого солдат Дмитро Грубський отримав розрив селезінки. Правопорушник був відправлений до дисциплінарного батальйону.

У серпні 2007 року повідомлялося про розслідування факту жорстокого побиття солдата сержантом навчального центру "Десна", що у Чернігові. У 2006 році була оприлюднена інформація про розслідування справи офіцера військової частини у Новоград-Волинському, який бив своїх підлеглих і погрожував їм зброєю. Але про результати цих розслідувань інформації не надходило.

Умови тримання в тюрмах і місцях попереднього ув'язнення

Умови тримання в тюрмах і місцях попереднього ув'язнення загалом не відповідали міжнародним стандартам. Влада дозволяла незалежним спостерігачам, котрі опікуються правами людини, відвідувати пенітенціарні установи. Неурядова правозахисна організація "Донецький меморіал" повідомила, що Державна програма покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006 - 2010 роки, не виконується. За інформацією керівника цієї НУО Олександра Букалова, серед головних проблем ДДВП були: брак фінансування, низька заробітна плата та невідповідне законодавство. ДДВП зазначив, що Державний бюджет забезпечує лише 10 відсотків потреб системи виконання покарань. Втім протягом перших дев'яти місяців року ДДВП витратив на поліпшення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, 37,2 мільйонів гривень (приблизно 4,3 млн. дол. США).

В інтерв'ю, опублікованому у парламентській газеті "Голос України", Генеральний прокурор України Олександр Медведько сказав, що найбільш поширеною причиною смерті осіб, які знаходяться в місцях позбавлення волі, є хвороби, набуті ще до ув'язнення.

За повідомленнями НУО, умови тримання в установах ДДВП залишалися поганими, але поступово поліпшувалися внаслідок реформування системи виконання покарань. Правозахисні групи продовжували наполягати на запровадженні повноцінного цивільного нагляду за ДДВП шляхом підпорядкування цієї установи Міністерству юстиції, а також закликали до створення мобільних моніторингових груп для відвідування тюрем, подібно до груп, які здійснюють моніторинг установ тимчасового тримання міліції. За інформацією УГСПЛ, відсутність суворого та неупередженого громадського контролю за установами ДДВП породжує такі серйозні проблеми, як побиття ув'язнених і шкідливі для здоров'я та небезпечні умови тримання. Адвокат - правозахисник Аркадій Бущенко заявив, що ДДВП реагує на випадки насильства серед ув'язнених практикою насильства та жорстокості.

За даними ДДВП, станом на 1 жовтня, у 184 установах Державної кримінально-виконавчої служби України трималося 146 827 осіб. ДДВП підтвердив, що у 2007 році в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах померло 729 осіб. 673 особи померли від соматичних, хірургічних та інфекційних захворювань, 54 - внаслідок скоєних суїцидів, а 2 особи - внаслідок вбивства. ГПУ повідомила, що в установах Державної кримінально-виконавчої служби України у першому півріччі року померли 397 осіб. З них 21 особа покінчила життя самогубством.

Станом на листопад, кількість затриманих осіб в закладах тимчасового тримання Міністерства внутрішніх справ становила майже 210 000 осіб, з яких 197 400 осіб утримувалися в ізоляторах тимчасового тримання. Правозахисні організації стверджували, що умови в міліцейських установах тимчасового тримання та слідчих ізоляторах були гіршими, ніж у тюрмах посиленого та загального режиму. Іноді вони були переповнені, без належних санітарно-гігієнічних та медичних приміщень. Заступник начальника Відділу управління з питань діяльності органів юстиції та правоохоронних органів Секретаріату Кабінету Міністрів Тетяна Вікторова заявила, що уряд стурбований зростанням рівня смертності у тюрмах і місцях попереднього ув'язнення.

10 грудня "Газета 24" процитувала слова заступника голови ДДВП Наталії Калашнік, що 88 відсотків слідчих ізоляторів країни є непридатними для довготривалого утримання ув'язнених.

Наприкінці серпня, у відповідь на заклик Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Карпачової, Президент країни доручив ГПУ та Кабінету Міністрів перевірити умови тримання в міліцейських закладах тимчасового тримання в Криму, Одесі та Севастополі. За інформацією Карпачової, підозрювані у вчиненні кримінальних правопорушень утримувалися у принизливих умовах, які нагадували "середньовічні тортури". За її словами, Міністерство внутрішніх справ стурбоване тим, що працівники цих установ також потерпали від шкідливих для здоров'я умов та переповнення цих установ.

Була низка повідомлень про самокалічення та випадки насильства у тюрмах і місцях попереднього тримання ув'язнених у Вінницькій, Харківській, Рівненській, Чернігівській, Луганській, Донецькій та Львівській областях. Ці інциденти часто були спричинені поганими умовами тримання, браком медичного обслуговування та жорстоким поводженням із ув'язненими з боку співробітників пенітенціарних установ, які били в'язнів і не давали їм їжу. Наприклад, Інтернет-газета "Острів" повідомила, що 24 січня троє засуджених із Донецької виправної колонії № 124 намагалися вчинити самогубство на знак протесту проти жорстокого поводження з боку співробітників колонії. Михайло Матангін із Донецького ДДВП спростував це повідомлення, але український адвокат - правозахисник Сергій Салов заявив від імені цих ув'язнених, що їх били та піддавали іншим формам нелюдського поводження.

ДДВП заявив, що не може підтвердити факт побиття Андрія Різниченка у Вінницькій тюрмі № 1 у червні 2007 року. Низка неурядових організацій (НУО) повідомила, що охоронці били Різниченка протягом декількох годин за те, що в нього знайшли картку поповнення рахунку мобільного телефону.

За словами правозахисника Євгена Захарова, 31 січня, незважаючи на скасування у грудні 2007 року наказу про створення спецназу "по боротьбі з тероризмом" в структурі департаменту з виконання покарань, такий спецназ було введено до колонії № 46, що у Рівненській області, де він побив 16 засуджених. За словами Захарова, ДДВП просив правозахисні групи не оприлюднювати інформацію про цей інцидент. ДДВП продовжував заперечувати звинувачення у незаконному застосуванні сили до ув'язнених. 27 серпня заступник голови ДДВП Микола Ільтяй сказав журналістам, що сила застосовувалася у випадках, передбачених законом, зокрема коли хтось із засуджених намагався вчинити самогубство або нападав на співробітників пенітенціарних установ чи інших засуджених.

Протягом року ДДВП відкидав звинувачення правозахисних груп у тому, що він безпідставно перевів 40 ув'язнених із Ізяславської виправної колонії № 1 у Хмельницькій області після того, як у січні 2007 року у цій установі мали місце протестне голодування та побиття ув'язнених. Правозахисні групи закликали провести розслідування цих інцидентів.

ДДВП також спростував звинувачення у застосуванні з боку персоналу пенітенціарної установи фізичного впливу, а також дій, що принижують честь та гідність, до Олексія Повідайчика після того, як він доповів про жорстоке поводження охоронців із іншим ув'язненим. ДДВП повідомив, що Вінницька прокуратура у травні 2007 року не знайшла доказів того, що Повідайчика було побито під час утримання в колонії № 1, що у Вінниці.

Переповнення та незадовільні умови в місцях попереднього тримання ускладнили проблему поширення туберкульозу серед ув'язнених. Посадові особи пенітенціарних установ робили заяви, що обов'язкова перевірка усіх нових ув'язнених на це захворювання сприяє скороченню рівня інфікування, а, на думку правозахисних організацій, наявність рентгенівського обладнання у низці таких закладів є позитивним зрушенням. За інформацією, поданою на "Тюремному порталі", у серпні у Донецькому слідчому ізоляторі від здорових в'язнів були ізольовані 149 інфікованих туберкульозом осіб, для лікування яких у цій установі є лише один лікар. ДДВП підтвердив, що протягом перших дев'яти місяців року активну форму туберкульозу мали 1 124 особи в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах; з них 813 знаходилися у виправних колоніях, а 311 - в слідчих ізоляторах.

За словами Генерального прокурора Олександра Медведька, 6 червня Одеська обласна прокуратура порушила кримінальну справу на підставі зловживання службовим становищем співробітниками Одеського слідчого ізолятора, які скривдили одного ув'язненого. Станом на кінець року, це розслідування тривало. 6 червня прокуратура міста Комсомольськ Полтавської області, порушила кримінальну справу проти місцевих співробітників міліції, які утримували 13 осіб у принизливих умовах у приймальнику-розподільнику, що офіційно був закритий. Станом на кінець року, нової інформації про хід цього розслідування не оприлюднювалося.

Що стосується ув'язнених, інфікованих ВІЛ, то спеціальні лікарські засоби для них часто були недоступні. Згідно зі щорічним звітом ХРВ, лікування із використанням лікарських засобів у тюрмах просто відсутнє, що означає: у разі взяття під варту залежні від наркотичних засобів особи змушені наражатися на жорстку "ломку".

18 грудня ЄСПЛ виніс рішення на користь сім'ї Ольги Біляк, яка у 2004 році померла у Лук'янівському слідчому ізоляторі міста Києва. Сім'я Ольги Біляк заявила, що адміністрація ізолятора не забезпечила Ользі належного медичного лікування від ВІЛ під час перебування під вартою та не звільнила її з-під варту за станом здоров'я.

Не було інформації про хід розслідування, що було розпочате у 2006 році у кримінальній справі про перевищення повноважень охоронцями двох пенітенціарних установ у Львівській області.

Правозахисні групи повідомляли про неправомірне використання ув'язнених на різних роботах, про позбавлення їх належної оплати праці та примушування до роботи у небезпечних і шкідливих для здоров'я умовах. Наприклад, 11 листопада УНІАН повідомила, що Служба безпеки України (СБУ) встановила, що адміністрація виправної колонії № 137 у Луганській області отримувала гроші за те, що відправляла ув'язнених на каменярню місцевого бізнесмена. Начальник відділу нагляду та безпеки виправного закладу отримав штраф, і йому було дозволено звільнитися із пенітенціарної системи.

Влада дозволяла спостерігачам - правозахисникам відвідувати тюрми. Мобільні моніторингові групи у складі представників правозахисних НУО та співробітників Міністерства внутрішніх справ протягом року продовжували відвідувати міліцейські установи тимчасового тримання. Правозахисні НУО закликали створити аналогічні мобільні моніторингові групи для відвідання закладів, підвідомчих ДДВП. Останній заявив, що він не відмовляв у задоволенні запитів правозахисних організацій про відвідання установ виконання покарань і що він співпрацював із міжнародними та українськими НУО. Засудженим і затриманим було дозволено подавати скарги Уповноваженого Верховної Ради з прав людини на умови тримання під вартою, але правозахисні організації зазначали, що адміністрація установ виконання покарань продовжувала практику цензури та не заохочувала такі скарги. За законом прокуратура та Уповноважений з прав людини зобов'язані повідомляти прізвища ув'язнених тим органам, на які вони скаржаться, наприклад ДДВП, що створює можливість репресій проти скаржників з боку адміністрацій установ виконання покарань.

Під час свого візиту до України у період 22 жовтня - 5 листопада Робоча група Організації Об'єднаних Націй щодо свавільних затримань повідомила про випадки, коли неповнолітні утримувалися під вартою у слідчих ізоляторах в одних приміщеннях із дорослими затриманими та засудженими.

d. Свобода від свавільних арештів і затримань

Конституція та закони України забороняють свавільний арешт і затримання, проте у цій сфері залишалися проблеми.

Роль міліції та органів державної безпеки

Міністерство внутрішніх справ відповідає за охорону та забезпечення громадського порядку. Воно здійснює нагляд за роботою міліції та має свої власні війська. СБУ, організація внутрішньої розвідки країни, підпорядковується безпосередньо Президенту. Державна податкова адміністрація, яка здійснює правоохоронні повноваження через свою податкову міліцію, підзвітна Президенту та Кабінету міністрів. Закон передбачає цивільний контроль над армією та правоохоронними органами і надає народним депутатам України право проводити розслідування, включно з громадськими слуханнями, у сфері національної безпеки та оборони. Уповноважений Верховної Ради з прав людини також має право ініціювати розслідування діяльності відповідних силових структур.

Однією з проблем залишалася корумпованість міліції. За даними Міністерства внутрішніх справ, протягом року понад 5 000 правоохоронців було притягнуто до адміністративної відповідальності. З них 105 було звільнено за корупцію. Ще проти 544 осіб було порушено кримінальні справи. ГПУ підтвердила, що протягом перших десяти місяців року за корупцію до кримінальної відповідальності було притягнуто 280 правоохоронців і три прокурори.

15 лютого засоби масової інформації повідомили, що Київська міська прокуратура порушила справу проти начальника головного слідчого управління міста Києва та головного слідчого одного із районних відділів МВС міста Києва, які, за деякою інформацією, отримали хабарі за те, щоб не висувати обвинувачення у кримінальній справі.

14 березня Інтернет - сайт "Главред" оприлюднив інформацію про те, що спеціальний підрозділ СБУ з протидії корупції у Донецькій області спільно з місцевою прокуратурою піймав на гарячому слідчого міліції у момент отримання хабара у розмірі 9 000 дол. США, аби той закрити кримінальну справу, порушену проти підозрюваного у зґвалтуванні. Слідчі прокуратури порушили кримінальну справу.

22 вересня Інтернет-сайт proUA.com повідомив, що Кіровоградська обласна прокуратура порушила кримінальну справу проти двох місцевих міліціантів, які вимагали хабар у місцевого мешканця в обмін на звільнення його сина, який був затриманий за підозрою у скоєнні крадіжки. Їм також було пред'явлене обвинувачення у катуванні сина цього мешканця електрошкочом під час утримання його під вартою. Станом на кінець року, розслідування у цій справі тривало.

У квітні 2007 року засоби масової інформації оприлюднили інформацію про те, що СБУ у місті Києві затримало начальника одного районного відділу боротьби проти організованої злочинності та наркотиків за вимагання хабара в обмін на відмову від арешту киянина. Інформації про подальший хід справи не надходило.

Не було зрушень у спробі покарати слідчих, які підозрювалися у катуваннях, неправомірному ув'язненні та вимаганні хабара за звільнення Володимира Чухрая. Він був звільнений з-під варти у квітні 2007 року, відсидівши вісім років у тюрмі суворого режиму.

Відсутня інформація і про хід справ, порушених у 2006 році. Одна із цих справ стосувалася лейтенанта міліції з Києва, якого було затримано за вимагання хабара у розмірі 5 000 гривень (приблизно 645 дол. США), а інша - двох слідчих із Управління МВС в Одеській області, проти яких було висунуто обвинувачення у хабарництві та вимаганні.

Арешти і затримання

Закон дозволяє арешт без спеціального дозволу терміном до трьох діб, після чого такий ордер має бути отриманий. Суди можуть подовжити строк затримання без ордеру на арешт ще на 10 діб. Закон дозволяє громадянам опротестувувати правомірність арешту в суді або звертатися зі скаргами до прокурора. Закон вимагає, щоб співробітники правоохоронних органів негайно повідомили родичів заарештованого про факт затримання. Однак правозахисні неурядові організації відзначали, що міліція цього іноді не робила.

Попри ці законодавчі гарантії, тривале утримання під вартою на етапі досудового слідства залишалося проблемою. Правозахисні групи стверджували, що кількість підозрюваних, утримуваних під вартою, набагато перевищувала кількість засуджених за вчинення кримінальних правопорушень. Несанкціоновані арешти мали

місце головним чином із метою отримання зізнань, а слідчі міліції не вели облік затриманих підозрюваних (практика нереєстрованих затримань).

Були випадки, коли особи знаходилися під вартою впродовж місяців, а інколи й років, перш ніж постати перед судом, і ця ситуація протягом року не поліпшилася. За інформацією вітчизняних правозахисних організацій, слідство у середньому тривало від чотирьох до п'яти місяців.

Правозахисні організації повідомляли, що міліція продовжувала свавільно використовувати затримання на первинному етапі (коли особи можуть утримуватися під вартою без ордеру на арешт) для отримання свідчень, що можуть бути використані проти затриманого. Часто суди подовжували термін затримання до 10 діб і в такий спосіб надавали міліції більше часу для отримання зізнань.

Під час свого перебування в Україні у період із 22 жовтня до 5 листопада Робоча група Організації Об'єднаних Націй щодо свавільних затримань відзначила наступні порушення: триваюча практика затримання осіб, підозрюваних у вчиненні нетяжких злочинів, на етапі досудового слідства; суттєвий брак незалежного та ефективного контролю за слідством з боку судових органів; а також існування обмежень для затриманих на час досудового слідства, як, наприклад, заборона спілкування з сім'ями до початку судового розгляду.

8 квітня Інтернет-видання "Кореспондент" повідомило про те, що суддя із Житомира ухвалював рішення про 15 діб утримання осіб в ізоляторі тимчасового тримання з метою використання їх на роботах у будинку його батька. Місцева прокуратура встановила, що цей суддя вдавався до такої практики неодноразово. Суддя був затриманий. Станом на кінець року, нової інформації про хід розслідування цієї справи оприлюднено не було.

Закон передбачає, що затриманим малозабезпеченим громадянам державний адвокат має надаватися безоплатно з моменту затримання або пред'явлення обвинувачення, залежно від того, яка подія настає раніше. Втім на практиці такого часто не відбувалося, внаслідок чого міліція отримувала більше часу, як зазначають правники, для "вибивання" зізнання із затриманих. Для захисту підозрюваних від незаконного та тривалого затримання у край важких умовах існуючої чисельності адвокатів було недостатньо. Адвокати часто відмовлялися захищати малозабезпечених через низькі гонорари, сплачувані державою.

Продовжували надходити повідомлення про те, що міліція безпідставно затримувала осіб, особливо неслів'янської зовнішності, для ретельних перевірок документів і транспортних засобів.

Хоча закон передбачає заставу, вона застосовувалася рідко. Багато хто із обвинувачених був неспроможним вносити заставу у розмірах, визначених законом. Як альтернативу тримання під вартою на етапі досудового слідства, суди інколи запроваджували підписку про невиїзд. Однак загалом вони віддавали перевагу тримання осіб у слідчих ізоляторах. Цю практику правозахисники піддавали критиці як таку, що сприяє переповненню цих закладів.

Хоча у 2007 році Президент наказав провести розслідування з метою встановлення, чи дійсно судді та прокурори сфабрикували факти у справі журналіста Руслана Антоника, який, на думку правозахисників був помилково засуджений у 2000 році за вбивство, інформації про хід цього розслідування оприлюднено не було. У червні 2007 року Президент помилював Антоника.

Правозахисні організації повідомляли про тривале перебування осіб під вартою в очікуванні суду. Правозахисні організації продовжували надавати інформацію, що всупереч вимогам закону затриманих інколи не інформували про їхні права.

У коментарях, розміщених на сайті Міністерства юстиції, Міністр юстиції Микола Оніщук поінформував, що кожного року у слідчих ізоляторах безпідставно утримуються 10 000 - 15 000 осіб.

4 квітня телеканал "НТН" повідомив, що суд звільнив з-під варти мешканця Луганська Сергія Лесняка, після того як було встановлено, що його помилково тримали під вартою більше трьох років. Всі обвинувачення проти нього були зняті, і він, як повідомлялося, мав намір подати позов про відшкодування державою фізичних і моральних збитків внаслідок помилкового ув'язнення.

Амністія

Станом на 23 грудня, Президент Ющенко помилував 885 осіб, в тому числі жінок, осіб похилого віку, інвалідів, а також багатодітних осіб. 12 грудня з нагоди річниці Загальної декларації прав людини Верховна Рада прийняла закон про амністію, згідно якого на волю вийде понад 3 000 ув'язнених.

е. Відмова у праві на справедливий суд

Конституція та закони України передбачають незалежність судової влади, але на практиці судова система й надалі перебувала під впливом законодавчої та виконавчої гілок влади, а також потерпала від корупції та неефективності. Одні обвинувачували Президента у намаганнях чинити тиск на суди шляхом їхнього розформування, а інші обвинувачували деяких народних депутатів від блоку Прем'єр - міністра у втручанні в діяльність судів.

За інформацією УГСПЛ, право на справедливий суд обмежувалося тривалістю судових процедур, особливо в адміністративних судах; політичним тиском на суддів; неналежним фінансуванням судів; браком кваліфікованої юридичної допомоги обвинуваченим; і неспроможністю судів забезпечити виконання їхніх рішень.

Не було зрушень у кримінальному розслідуванні стосовно політичного втручання у діяльність Печерського районного суду міста Києва у 2007 році.

Були повідомлення про те, що підозрювані часто давали судовим чиновникам хабарі, щоб останні закривали справи до початку судового розгляду або зменшували чи пом'якшували вирoki.

На січневій зустрічі зі співдоповідачами ПАРЄ Уповноважений Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова відзначила, що більшість звернень громадян по її допомозі стосувалися відсутності гарантій справедливого судового розгляду.

Як повідомляли 15 липня засоби масової інформації, ГПУ заявила, що колишнім керівникам Макіївського управління кримінальних розслідувань та Управління МВС у справах неповнолітніх у Донецькій області пред'явлено обвинувачення у примушенні Світлани Зайцевої до зізнання у вбивстві, якого вона не скоювала. Як наслідок, у 2001 році вона була засуджена до семи із половиною років позбавлення волі. Через рік після того, як були знайдені справжні вбивці, Зайцеву було звільнено, але невдовзі після звільнення вона померла від туберкульозу. Станом на кінець року, відповідні органи проводили розслідування у цій справі.

За винятком Верховного Суду, Конституційного Суду та вищих спеціалізованих судів, суди в Україні фінансуються через Державну судову адміністрацію (ДСА), яка також відповідає за кадрове забезпечення судів. Професійною підготовкою суддів опікувалися міністерства юстиції та освіти. Брак кваліфікованих кадрів і фінансування у судовій системі посилювали її неефективність, корумпованість і залежність від виконавчої гілки влади. ДСА визнала, що судам бракує належного фінансування, технічно-інформаційного забезпечення та належних приміщень.

Протягом року Вища рада юстиції звернулася до Верховної Ради із проханням звільнити вісім суддів за порушення посадової присяги. Усі вісім суддів були звільнені.

21 жовтня ХРВ оприлюднила заяву, у якій ця організація закликала українську владу поважати незалежність судової гілки влади та висловила критику на адресу Президента і Прем'єр-міністра за їхні намагання використовувати суди як інструмент політики. Наприклад, під час правового спору щодо президентського указу, яким призначалися дострокові вибори до Верховної Ради, Президент Ющенко відкликав своє рішення від 14 жовтня про призначення судді на посаду у районний адміністративний суд міста Києва і розпустив цей суд, після того як останній задовольнив апеляцію політичного блоку його періодичного суперника, тобто Прем'єр-міністра. Центр політичних і правових реформ повідомив, що народні депутати України з блоку Прем'єр-міністра чинили фізичну перешкоду суддям Адміністративного апеляційного суду, аби ті залишалися в кабінетах, і тим самим унеможливили судові слухання по апеляції Президента.

Хоча закон передбачає незалежність судової гілки влади, у деяких випадках він також надає Президенту велику владу на нею. Президент має право за погодженням із Міністерством юстиції та головою Верховного

Суду або відповідного вищого спеціалізованого суду створювати та розформувати загальні суди. Президент визначає чисельність суддів у судовій системі, призначає та звільняє голів і заступників голів судів та створює апеляційні господарчі та апеляційні адміністративні суди. За рекомендацією Прем'єр-міністра та за погодженням із Радою суддів, Президент призначає голову ДСА.

Неспроможність влади забезпечити виконання судових рішень у цивільних справах послабила незалежність і міцність судів. Державна виконавча служба відповідає за забезпечення виконання більшості судових рішень у цивільних справах. Кількість справ, що їй передаються до виконання продовжувала зростати. Положення, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання судових рішень, застосовувалися рідко.

У країні діє система цивільного права, що спирається на нормативно-правові акти (кодекси, закони тощо). Багатогранна судова система складається із Конституційного Суду та судів загальної юрисдикції. Останні здійснюють цивільне, господарське, адміністративне та кримінальне правосуддя. Вони поділяються на загальні суди та спеціалізовані суди. Найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. У своєму складі він має палати у цивільних, кримінальних, господарських і адміністративних справах, а також військову колегію. Місцеві загальні та місцеві господарські суди є головними судами, що працюють із фізичними особами. Вищі спеціалізовані суди та відповідні палати Верховного Суду виконують функції касаційного суду.

Майже третина юристів і прокурорів, опитаних під час весняного дослідження корупції в судовій системі, яке було проведене в рамках проекту "Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні 'Гідна Україна'", заявили, що корупція існує на всіх етапах судочинства. Крім того, 64 відсотки опитаних юристів і прокурорів дотримуються думки, що корупція у судовій системі за попередній рік стала ще поширенішою. Опитані громадяни вважають, що головними проблемами є тяганина в судах і недоторканість суддів.

Судді не підлягають кримінальному переслідуванню і не можуть затримуватися чи арештовуватися без згоди парламенту. Засоби масової інформації багаторазово повідомляли про практику хабарництва серед суддів. Наприклад, 28 травня УНІАН повідомила, що Чернігівська обласна прокуратура порушила кримінальну справу проти голови одного районного суду за фактом отримання хабара за скорочення терміну покарання. 5 червня газета "Комерсант - Україна" процитувала голову комітету Верховної Ради з питань правосуддя Сергія Ківалова, який сказав, що Секретаріат Президента погодився не наполягати на висуненні обвинувачення у корупції проти колишньої судді Конституційного Суду Сюзанни Станік, якщо вона погодиться піти у відставку. Станік підозрювалася у вчиненні корупційних дій у квітні 2007 року.

За законом Конституційний Суд складається із 18 суддів, по шість від Президента, Верховної Ради та з'їзду суддів України, призначених на 9-річний термін. Конституційний Суд України має три суддівських колегії. Він дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України, приймає рішення та дає висновки щодо конституційності законів й інших правових актів Верховної Ради, актів Президента України, нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим і надає висновки щодо відповідності міжнародних договорів і угод України Конституції.

Процедури розгляду справ

Конституція України містить положення стосовно гарантій справедливого судового розгляду. Зокрема, вона надає підозрюваним і свідкам право на відмову свідчити проти самих себе або своїх родичів. Проте ці права були обмежені відсутністю законодавчих актів, спрямованих на практичне втілення цих конституційних норм, внаслідок чого система кримінального правосуддя радянських часів залишилася переважно без змін. Підсудний формально вважається невинним, однак в системі зберігся високий відсоток звинувачувальних вироків, що не зазнав істотних змін від радянських часів.

Хоча закон передбачає широке залучення присяжних до судових розглядів, система присяжних не була втілена на практиці, і протягом року інститут присяжних не застосовувався. Простіші справи вирішувалися суддями одноосібно, хоча справи, у яких могло бути призначене покарання у вигляді довічного ув'язнення (максимальна міра покарання, що може бути призначена у системі кримінального правосуддя країни), слухалися двома суддями та трьома народними засідателями (судові асесори або професійні присяжні із певним рівнем юридичної підготовки).

За законом судовий розгляд кримінальної справи має розпочатися не пізніше трьох тижнів з дня її надходження до суду. Однак ця вимога рідко виконувалася через перевантаження судової системи. Щоб

постати перед судом, обвинувачуваним доводилося чекати місяцями, і, за інформацією правозахисних груп, протягом року ця ситуація не поліпшилася. Складні справи можуть готуватися до судового розгляду роками.

Закон передбачає можливість приватного спілкування відповідача з адвокатом; втім правозахисні групи повідомляли, що інколи у праві такого спілкування між адвокатом і його клієнтом відмовлялося. Закон також передбачає безоплатну юридичну допомогу усім відповідачам, але безкоштовних адвокатів часто не було у наявності. Для захисту відповідачів матеріали слідства повинні містити підписані документи, які підтверджують, що відповідач був поінформований про обвинувачення проти нього, про право на державного адвоката і про право не давати свідчення проти себе або його родичів. У разі відсутності таких підтверджувальних документів апеляційні суди мають право скасовувати обвинувальні вироки або призначати нові судові розгляди. Проте для отримання підписів посадовці інколи припускалися зловживань стосовно відповідачів, як в усній так і у фізичній формі.

За законом судові розгляди проводяться відкрито, і підсудні мають право ставити запитання свідкам. Проте місця у залі судових засідань часто не вистачало, і представники засобів масової інформації не мали можливості бути присутніми на судових засіданнях й інформувати про них.

Законодавчі положення, що дозволяють зберігати у таємниці імена та адреси постраждалих і свідків, якщо останні вимагають вжиття заходів безпеки, були недостатніми для того, щоб запобігти діям злочинних угруповань, спрямованим на їх залякування та примушення до відмови від свідчень або їхньої зміни. Закон вимагає, щоб суддів, свідків, підсудних і їхніх родичів охороняли співробітники спеціальних підрозділів міліції, але, за повідомленнями правозахисних організацій, ця система залишалася неефективною.

У справі Вадима Черкаса (березень 2007 року), місцевого активіста - правозахисника, якому один із судів Донецька призначив 10 днів арешту за порушення громадського спокою та публічне лихослів'я, зрушень не було, так само, як і у справі активіста політичного руху "Народна самооборона" Миколи Гармаша, якого у березні 2007 року незаконно затримали та утримували невизначений період часу в ізоляторі тимчасового тримання Ленінського райвідділу міліції у Щолкіно.

Політичні в'язні

Повідомлень про ув'язнення чи затримання із політичних мотивів не було.

Цивільне судочинство та заходи правового захисту

Конституція надає громадянам право оскаржувати у суді будь-які рішення, дії чи бездіяльність посадовців центральних і місцевих органів державної влади, котрі порушують їхні права.

Закон захищає права, свободи та інтереси осіб проти зазіхань з боку влади та її посадових осіб, а також дозволяє оскаржувати у суді незаконну діяльність влади чи неспроможність забезпечити правовий захист. "Потенційні постраждалі" мають також право колективно оскаржити законодавчий акт, що, на їхню думку, може порушувати основні права та свободи, і при цьому вони не зобов'язані доводити, що закон той чи інший нормативно-правовий акт мав безпосередній вплив на них. Громадяни можуть звертатися по захист своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Після вичерпання всіх національних засобів правового захисту вони мають право звертатися до відповідних міжнародних органів, членом або учасником яких є Україна, як, наприклад, ЄСПЛ. Проте право громадян на правовий захист обмежувалося неефективністю, а інколи і корумпованістю судової системи.

Повернення майна (реституція)

Майно, експропрійоване за радянських часів у релігійних громад, поверталосся повільно, частково через складне економічне становище в країні, внаслідок якого кошти для переселення мешканців були обмеженими. Крім того, задоволення запитів християнських, єврейських та мусульманських громад про повернення майна ускладнювалося боротьбою всередині громад за конкретні об'єкти майна. Державний комітет України у справах національностей та релігій (Держкомнацрелігій) заявив, що більшість будівель і предметів релігійним організаціям вже повернута і що повернення решти запитуваного майна ускладнюється тим, що у ньому розташовані державні установи, що воно представляє собою історичні об'єкти, або було передане у приватну власність. Держкомнацрелігій повідомив про брак державного фінансування для переселення організацій, що

розташовані у таких будівлях. Він також відзначив, що вирішення питання про повернення майна часто належить до компетенції місцевих органів влади.

18 вересня Київська міська рада повернула Православній церкві Київського патріархату будівлю колишнього монастиря на Трьохсвятительській вулиці.

26 жовтня Чернівецька міська рада ухвалила рішення про передачу будинку синагоги місцевій єврейській громаді.

f. Свобода від свавільного втручання у приватне чи сімейне життя, порушення права на недоторканність житла, порушення таємниці листування

Хоча Конституція України забороняє подібні дії, на практиці влада порушувала право громадян на приватність. За законом, СБУ без відповідного судового ордеру не може здійснювати обшуки та вести стеження.

Конституція покладає на ГПУ обов'язок забезпечувати дотримання закону правоохоронними органами, включаючи СБУ. Конституція надає громадянам право ознайомлюватися з будь-якими матеріалами, які їх стосуються та які знаходяться у розпорядженні СБУ, а також подавати позов про відшкодування збитків, заподіяних слідством. Загалом на практиці влада не дотримувалася цих прав, оскільки досі не ухвалено відповідних законодавчих актів, необхідних для виконання цих положень.

Засоби масової інформації повідомляли, що 26 січня Миколаївський міський голова Володимир Чайка виявив декілька камер відеоспостереження у своєму кабінеті і звернувся до СБУ із заявою про розслідування цього інциденту. На прес-конференції, що відбулася 6 серпня, Чайка звинуватив колишнього керівника УБОЗ у Миколаївській області Сергія Гуменюка у тому, що він наказав встановити це обладнання, не маючи на те дозволу суду.

У лютому 2007 року було порушено кримінальну справу у зв'язку з оприлюдненням в Інтернеті стенограми телефонної розмови, що мала місце між тодішнім головою Верховної Ради Олександром Морозом і тодішнім послом Великої Британії. Подальшої інформації про хід цього розслідування не надходило.

У травні 2007 року у пресі була опублікована інформація про те, що СБУ затримала вісім співробітників однієї приватної компанії, котрі начебто практикували незаконне стеження і прослуховування телефонних розмов. Подальшої інформації про цю справу опубліковано не було.

31 січня голова Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки, колишній Міністр оборони Анатолій Гриценко сказав журналістам телевізійного каналу "Інтер", що практика незаконного поширення конфіденційної інформації про окремих громадян повинна бути припинена. Журналісти, які проводили власне розслідування, повідомили, що конфіденційну інформацію про окремих громадян можна було купити на місцевих ринках.

26 лютого газета "Комерсант - Україна" повідомила, що ГПУ закінчила розслідування у справі співробітників Міністерства внутрішніх справ, які підозрювалися у прослуховуванні під час президентських виборів 2004 року розмов політичних діячів, в тому числі Юлії Тимошенко та Віктора Швеця, народного депутата України від блоку Юлії Тимошенко. Станом на кінець року, ГПУ матеріали розслідування до суду не направила.

1 вересня Куликівський районний суд Чернігівської області призначив покарання співробітнику Чернігівської міської ради Дмитру Шевчуку у вигляді більше чотирьох років позбавлення волі із іспитивним терміном два роки та співробітнику міської ради Олександрю Фесюку - терміном до чотирьох років позбавлення волі із іспитивним строком два роки за прослуховування телефонних розмов посадових осіб Чернігівської обласної адміністрації.

Згідно повідомлень ХРВ, медичні працівники часто порушували медичну таємницю громадян, хворих на ВІЛ/СНІД, і розголошували конфіденційну інформацію про їхнє захворювання.

Розділ 2. Повага до громадянських свобод, зокрема таких, як:

а. Свобода слова і преси

Конституція та закони гарантують свободу слова та преси; загалом влада на практиці поважала ці права.

Мали місце випадки застосування насильства й інших видів залякування журналістів. 16 березня у Херсонській області невідомі нападники жорстоко побили незалежного журналіста-розслідувальника Сергія Цигіпу. Цигіпа був відомий публікаціями критичних статей на адресу місцевих органів влади. 1 грудня у відкритому листі Генеральному прокурору Медведьку журналіст заявив, що місцева прокуратура відмовилася розслідувати факт побиття, тому що він начебто не пред'явив посвідчення журналіста. Цигіпа був незгодний із таким рішенням прокуратури і поскаржився до ГПУ. Станом на кінець року, жодна особа не була заарештована за цей напад.

16 вересня співробітники міліції побили Максима Абрамовського, кореспондента газети "Остров" і заступника голови Донецької незалежної медіа-профспілки, а також його колегу Олену Михайлову, коли журналісти знімали на камеру співробітників ДАІ, котрі зупиняли автомашини для перевірки. Міліціанти забрали камеру та пошкодили відеоплівку. Кримінальна справа порушена не була.

Нової інформації про розслідування низки нападів на журналістів у попередні роки оприлюднено не було. Зокрема йдеться про: напад, здійснений у лютому 2007 року на керівника інформаційної служби дніпропетровського "Каналу 9" Анатолія Шинкаренка; підпал у вересні 2007 року автомобіля Сергія Гармаша, головного редактора донецького Інтернет - видання "Остров"; зникнення журналіста Анатолія Качуринця, якого востаннє бачили у 2006 році; або розпочате у 2007 році розслідування загибелі у 2006 році Норіка Ширіна, засновника та видавця газети "Голос молоді".

25 грудня Верховний Суд залишив без змін рішення, що його виніс Апеляційний суд Миколаївської області 17 вересня про виправдальний вирок кримському журналісту Володимиру Лутьєву, справа якого тривала з листопада 2002 року (включаючи приблизно два роки в СІЗО). Проти Лутьєва було висунуте обвинувачення у співучасті у вбивстві члена Кримського парламенту. Лутьєв заявив, що ці обвинувачення були висунуті як помста за статті, в яких він критикував кримських посадовців і обговорював проблему організованої злочинності. Уповноважений Верховної Ради з прав людини втрутилася у справу, вставши на його захист.

10 квітня Київська прокуратура припинила розслідування у справі Олега Калашникова, народного депутата України від Партії регіонів, який у 2006 році побив кореспондентів телеканалу. У травні Президентська Національна комісія з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі закликала ГПУ переглянути рішення про закриття справи. Станом на кінець року, ГПУ не поінформувала громадськість про результати розслідування.

14 липня Інститут масової інформації (ІМІ), національна медіа-моніторингова організація, оприлюднив заяву, у якій висловив стурбованість про долю Сергія Лещенка, журналіста Інтернет- видання "Українська правда", якого силою було доставлено в ГПУ для допиту у справі про отруєння у 2004 році Президента Ющенка. Після семигодинного допиту журналіста відпустили, але через два дні знову привезли, цього разу вже на шестигодинний допит. Ряд журналістів заявили, що такі тривалі допити були не чим іншим як намаганням залякати Лещенка, який публікував викривальні статті про високих державних посадовців. 16 липня Президент Ющенко зробив заяву, у якій висловив стурбованість щодо заходів, вжитих ГПУ, і зажадав офіційного пояснення стосовно цього інциденту.

Приватні видання працювали поза зони державного контролю; однак, і незалежні і державні засоби масової інформації продовжували інколи демонструвати тенденцію до самоцензури з гострих для влади питань. Хоча приватні газети могли вільно функціонувати на чисто комерційній основі, вони часто залежали від їхніх політичних покровителів.

Повідомлень про те, що центральні органи влади намагалися скеровувати зміст медійних публікацій та матеріалів, не було. Однак 29 вересня УНІАН поширила інформацію про звільнення усього персоналу муніципальної газети "Молодь Черкащини" начебто з політичних мотивів. За словами головного редактора цієї газети Юлії Скакун, власнику газети, губернатору області Олександрю Черевко, не сподобалися критичні статті, що їх газета опублікувала про політичний блок "Наша Україна" та про нього самого. Медіа-сайт

"Телекритика" повідомив, що народні депутати України зажадали, щоб ГПУ дала правову оцінку діям губернатора та порушила кримінальну справу для з'ясування необхідності пред'явлення йому обвинувачення.

Були повідомлення про залякування журналістів, в тому числі посадовими особами місцевих органів влади. Згідно з ІМІ, станом на листопад місяць, фізичним нападам і залякуванням було піддано щонайменше 27 журналістів. Втім слід зазначити, що більшість із цих інцидентів були організовані не на центральному рівні, а почасти місцевими політиками, бізнесменами чи організованими злочинними угрупованнями.

Журналісти нарікали, що власники телевізійних медіа, які часто були тісно пов'язані із провідними політиками, неправомірно втручалися в редакторську політику та впливали на зміст програм новин. Наприклад, 29 січня ІМІ повідомив, що "5 канал" закрит свою програму "Час-Тайм" і звільнив автора цієї програм та її ведучого Єгора Соболева. За словами останнього, таке рішення було ухвалене після конфлікту, що виник із більшістю акціонерів каналу через висвітлення Соболевим дострокових виборів до Верховної Ради 2007 року та спроби цих акціонерів звільнити з роботи на каналі журналіста Ігоря Слісаренка у 2007 році.

Крім того, було багато повідомлень про те, що журналісти та медійне керівництво були готові за гроші коригувати свою інформацію чи публікувати статті на користь окремих осіб або подій ("джинса"). У відповідь на цю тенденцію та низку аналогічних конфліктних ситуацій група журналістів - членів Незалежної медіа-профспілки, розпочали кампанію проти проплачених репортажів і прихованої реклами, що подається як новини. Журналісти відзначили, що низькі офіційні зарплати змушують журналістів поповнювати свої доходи за рахунок "лівих" платежів від благодійників, які жадають впливати на зміст репортажів новин.

Групи медіа-моніторингу зазначали, що під час виборів Київського міського голови муніципальні медіа працювали на користь чинного міського голови Леоніда Черновецького. 23 травня ІМІ висловив думку, що ток-шоу "Свобода" не вийшло в ефір на приватному телевізійному каналі "Інтер" через те, що взяти участь у ньому були запрошені всі головні кандидати у виборчих перегонях на посаду Київського мера. За день до цього приватний канал "1+1" скасував своє політичне ток-шоу "Я так думаю", тому що участь у ньому мав взяти опозиційний кандидат на посаду Київського міського голови Віталій Кличко. У відповідь на ці обвинувачення канал "1+1" пояснив, що він вирішив у своїх програмах не демонструвати прихильність до окремих кандидатів, але ІМІ зазначив, що в той самий день в ранкових програмах каналу виступали представники з блоку Черновецького.

Триваюча залежність деяких медіа від державних ресурсів могла бути перешкодою для журналістських розслідувань та критичних репортажів.

Серед проблем спостерігався обмежений доступ до офіційної інформації, особливо у регіонах. ІМІ та УГСПЛ стверджували, що більшість державних установ систематично відмовлялися відповідати на запити журналістів й інших осіб про надання базової суспільно-важливої інформації. Наприклад, за даними ІМІ, Секретаріату Президента знадобилося сім місяців для того, щоб дати відповідь на запит ІМІ стосовно суперечливої державної нагороди судді Марії Приндюк, яка, за інформацією ІМІ, перешкодила розслідуванню справи про вбивство журналіста Гон'гадзе.

Ліцензійні правила вимагають, щоб національні медіа транслювали 75 відсотків своїх програм українською мовою. Багато громадян, для яких українська мова не є рідною, вважали таку політику дискримінаційною.

Закон обмежує розмір відшкодування збитків у справах про наклеп і дозволяє пресі публікувати необразливі, не прив'язані до фактів судження, включаючи критику, без жодного покарання; проте групи медіа-моніторингу продовжували висловлювати стурбованість з приводу надзвичайно високих сум моральних збитків, які вимагали позивачі, а інколи і присуджувалися за буцімто наклеп. З метою здійснення впливу на пресу або її залякування державні установи та діячі, зокрема, продовжували погрожувати цивільними позовами за шкоду, завдану "гідності та честі". УГСПЛ повідомила, що за рік загальний розмір відшкодувань у виграних справах зріс, в той час як кількість таких справ зменшилася.

23 травня Деснянський районний суд міста Києва задовольнив позов про наклеп, поданий бізнесменом Юрієм Сидоренком проти холдингової компанії "Бліц Інформ" і двох журналістів газети "Бізнес" (позивач просив 46 мільйонів гривень (приблизно 6 мільйонів доларів США)). Суд зобов'язав компанію сплатити суму збитків 24,2 мільйонів гривень (приблизно 3,1 мільйонів дол. США) у порядку компенсації завданої шкоди. Компанія оскаржила це рішення, і 24 вересня Апеляційний суд міста Києва скасував рішення суду першої інстанції про компенсацію позивачу моральної шкоди.

За даними Асоціації медіа-юристів, за попередні 10 років у справах про наклеп суди винесли 738 обвинувальних вироків; 25 відсотків позивачів вимагали лише спростування поширеної інформації, 70 відсотків - спростування інформації та виплати компенсації за завдану шкоду, а 1,37 відсотки - закриття медіа.

У деяких випадках представники засобів масової інформації мали проблеми з доступом до судових засідань і нарад органів влади. У червні Донецька обласна прокуратура порушила кримінальну справу проти одного співробітника міліції, який жорстоко побив журналіста з Інтернет-газети "Острів" Ігоря Нежурка, коли той готував матеріал про відкрите судове засідання у Ворошилівському районі Донецька.

27 березня журналісти Ніна Рикова з газети "2000", Ніна Чевела з телевізійної компанії "CAT+" (місто Слов'янськ) і Антон Скворцов із газети "ТВ +" заявили, що їх не допустили на відкрите судове засідання міського суду Слов'янська.

Свобода в Інтернеті

За даними Державного комітету зв'язку та інформатизації, Інтернетом користувалися 10 мільйонів осіб. Влада доступ до Інтернету не обмежувала, але правозахисні організації стверджували, що правоохоронні органи контролюють його.

Академічні свободи і культурні заходи

Повідомлень про обмеження академічних свобод або культурних заходів владою не було.

в. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднань

Свобода мирних зібрань

Конституція України гарантує право на свободу зібрань, але у деяких випадках місцеві органи влади це право порушували. Оскільки національного законодавства щодо свободи зібрань не існує, на практиці застосовувалися Кодекс адміністративного судочинства та усталена практика. Крім того, місцеві чиновники часто зверталися до постанови радянських часів щодо свободи зібрань, що містить більше обмежень, ніж чинна Конституція.

Конституція містить положення, згідно яких демонстранти повинні заздалегідь інформувати владу щодо запланованих акцій. Залишена у спадок від радянської доби постанова, на яку часом посилалася місцева влада, аби визначити термін завчасного інформування, зобов'язує організації звертатися до місцевих органів влади по дозвіл не пізніше, як за 10 днів до запланованого заходу чи демонстрації. Такі дозволи, як правило, надавалися. На практиці ж несанкціоновані мітинги були поширеним явищем, причому більшість із них проходила без втручання міліції, накладання штрафів чи затримувань, хоча траплялися й деякі винятки.

За даними Міністерства внутрішніх справ, протягом перших дев'яти місяців року до адміністративної відповідальності за порушення організації та проведення масових заходів притягнуто 16 осіб.

Українських моніторингова група Інститут "Республіка" (PI) заявив, що більшість обмежень на свободу зібрань стосувалися протестів проти будівельних проєктів і протестів проти інтеграції країни до НАТО та участі України у військових навчаннях "Сі Бриз". Інститут зазначив, що органи влади не забороняли демонстрації на підтримку інтеграції до НАТО, які проводилися пропрезидентською партією "Наша Україна". Натомість, згідно з Асоціацією незалежних журналістів Криму, правоохоронні органи на півострові обмежували свободу мирних зібрань тих груп, які намагалися провести заходи на підтримку НАТО, визнання Голодомору 1932 - 1933 років і Української повстанської армії (УПА), в той час як групам, що виступали проти цього, мітинги проводити дозволялося.

Влада заборонила проведення принаймні однієї акції на підтримку геїв, яку мала намір провести Миколаївська Асоціація геїв, лесбіянок та бісексуалів "Ліга". При цьому влада мотивувала рішення тим, що деякі релігійні організації були проти такого заходу і що останній міг призвести до порушення громадського спокою.

РІ повідомив, що 3 липня районний адміністративний суд міста Одеси задовільнив апеляцію суду нижчої інстанції і заборонив Прогресивній соціалістичній партії (ПСПУ) проводити масові зібрання у районі селища Чорноморське, Одеська область, у період з 3 по 31 липня. ПСПУ мала намір провести акції протесту проти військових навчань в рамках "Партнерства НАТО заради миру", які були заплановані для проведення у той час.

5 березня Луганська філія Комітету виборців України (КВУ) оскаржила в адміністративному суді рішення Северодонецької міської ради від 25 січня, згідно з яким для проведення спортивних, музичних, релігійних і громадсько - політичних заходів у Льодовому палаці спорту необхідно було отримувати дозвіл міської ради та яке забороняло проведення у ньому всіх інших заходів. КВУ висловив стурбованість, що місцеві органи влади дозволятимуть проведення політичних заходів у цьому палаці залежно від своїх політичних уподобань.

Були поодинокі повідомлення про те, що для розгону несанкціонованих акцій протесту міліція застосовувала надмірну силу. Наприклад, Міністр внутрішніх справ Луценко визнав, що міліція застосувала надмірну силу 16 березня, коли розгоняла осіб, котрі протестували проти будівельних робіт на території Жовтневої лікарні у Києві.

Повідомлень про проведення розслідування чи пред'явлення обвинувачення у зв'язку із жорстким розгоном акції протесту проти спорудження пам'ятника Катерині Великій в Одесі у вересні 2007 року не було. Влада заборонила протести безпосередньо на місці. Не було також і повідомлень про хід або результати розслідування, яке у вересні 2007 року було розпочате по факту неспроможності одеської міліції та міських посадовців запобігти побиттю прихильниками проросійської організації "Єдина Батьківщина" українських націоналістів під час акції протесту.

Свобода об'єднань

Конституція та закони гарантують право на свободу об'єднань. Хоча влада не перешкоджала його реалізації, проте залишалися певні обмеження. Правила реєстрації громадських об'єднань були обтяжливими. Однак протягом року не надходило повідомлень щодо застосування них владою для розпуску існуючих легітимних організацій або перешкоджання утворенню нових.

3 квітня ЄСПЛ одногосно виніс рішення у справі "Корецький та інші проти України". Суд постановив, що українська влада своєю відмовою у 2000 році зареєструвати громадську асоціацію, що планувала займатися збереженням навколишнього середовища, порушила положення Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, які стосуються свободи об'єднань.

Закон містить обмеження щодо діяльності організацій, які пропагують насильство, расову чи міжконфесійну ворожнечу або загрожують громадському порядку чи здоров'ю громадян. За даними ГПУ, за проведення демонстрацій СБУ порушила кримінальні справи проти двох сепаратистських груп, "Народний фронт 'Севастополь - Крим - Росія'" та Асоціації "Сойм Підкарпатських русинів".

с. Свобода віросповідання

Конституція та закон гарантують свободу віросповідання, і загалом влада поважала це право. Проте деякі релігійні меншини та нетрадиційні релігійні громади відзначали труднощі під час реєстрації, а також купівлі та оренди майна. Офіційної державної релігії в Україні нема, але інколи місцеві органи влади на своїй території віддавали перевагу релігійній більшості.

Відповідно до закону, для отримання статусу юридичної особи релігійна група повинна зареєструвати свої установчі документи (угоду про створення та статут) або як місцева, або як національна організація і повинна мати у своєму складі не менше 10 дорослих членів. Реєстрація є необхідною для ведення різної бізнесової діяльності, включаючи видавницьку, банківську справу і операції з майном. Духовне управління мусульман України повідомило про деякі труднощі з реєстрацією нових релігійних громад у Криму, що, на його думку, пояснюється політичною заангажованістю деяких місцевих органів влади.

Релігійні організації, включаючи членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, продовжували скаржитися, що, попри їхні неодноразові звернення, Верховна Рада так і не ухвалила законодавчі зміни, які мали надати їм право власності на земельні ділянки або на їхнє постійне користування. Як наслідок, їм

доводиться сплачувати комерційні ставки за оренду землі, на якій розташовані місця відправлення культу й інші релігійні будівлі. Вони також заявляли, що, не зважаючи на їхні прохання про запровадження сприятливого податкового режиму, їхні організації не отримали звільнення від сплати податку на додану вартість.

Деякі релігійні громади мали труднощі з державними міськими адміністраціями Києва й інших великих міст при вирішенні питань про отримання дозволів на придбання землі, будівель або оренду офісних приміщень. Проте такі проблеми стосувалися не тільки релігійних груп і у багатьох випадках можуть пояснюватися скоріше фінансовими причинами, ніж упередженістю до тієї чи іншої релігійної громади.

2 вересня після протестів єврейської громади проти будівництва житлового будинку на місці колишнього єврейського цвинтаря у Вінниці міська влада дозволила перепоховати на цьому кладовищі останки людей.

Станом на кінець року, будівельні роботи на місці колишньої львівської синагоги та прилеглих будинків були зупинені до завершення археологічних розкопок. Представники єврейської громади протестували проти цього будівництва.

У серпні єврейська громада поновила попередні скарги, заявивши, що відкритий ринок "Краківський" у Львові розташовується на місці старовинного єврейського цвинтаря та що періодичні земляні роботи, що проводяться для спорудження ринкових кіосків, порушують святість кладовища. Громада закликала владу міста перенести ринок в інше місце. Міська влада запропонувала збудувати меморіальний парк на решті неосвоєної території цвинтаря в 2010 році, але при цьому пояснила, що не може перенести ринок, оскільки деякі споруджені на ньому будівлі, знаходяться у приватній власності.

Представники Української греко-католицької церкви у Криму скаржилися, що Ялтинська міська рада відмовилася виділити земельну ділянку під будівництво єдиної у місті греко-католицької церкви. Вони також відзначили небажання міської влади Сімферополя та Євпаторії виділити землю під будівництво церков.

Повернення майна релігійних громад, що було конфісковане за радянських часів, залишалося проблематичним.

Закон обмежує діяльність іноземних релігійних організацій та наводить вузький перелік видів діяльності, що дозволяється духівництву, проповідникам, викладачам й іншим представникам іноземних релігійних організацій. Втім повідомлень про те, що влада використовувала цей закон для обмеження діяльності таких організацій не було.

Влада продовжувала поглиблювати міжконфесійне порозуміння шляхом проведення частих консультацій із Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій, яка представляє релігійні групи понад 90 відсотків релігійно активного населення. Рада проводила свої засідання кожні два чи три місяці і надавала своїм членам і представникам влади можливість обговорювати міжконфесійні питання. Місцеві адміністрації та місцеві релігійні лідери у більшості областей утворили обласні ради церков і релігійних організацій.

Прояви побутової нетерпимості та дискримінації

Тривали напружені відносини між Українською Православною Церквою Московського Патріархату (УПЦ - МП), Українською Православною Церквою Київський Патріархату (УПЦ - КП) та Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ), коли парафії робили спроби змінити юрисдикцію між цими церквами. Наприклад, після того, як парафія розподілилася між церквами, УПЦ МП, УПЦ КП і місцева влада так і не вирішили розбіжності щодо користування церквою Святої Трійці, що у селі Рохманів Тернопільської області. Інший приклад, УПЦ КП та УАПЦ так і не змогли дійти згоди у їхньому спорі про право власності на церкву Святого Георгія в Одесі. Цей спір виник внаслідок рішення протоієрея перейти із УПЦ КП до УАПЦ.

Вандалізм у релігійних місцях і щодо пам'яток залишався проблемою. За повідомленнями засобів масової інформації, у період із січня до середини травня Міністерство внутрішніх справ зареєструвало по усій країні 873 випадки наруги над місцями поховань. Мали місце також ряд випадків вандалізму у церквах і на цвинтарях.

3 березня невідомі вандала перекинули хрест, який був встановлений поблизу собору Різдва Христова (УПЦ МП) у Северодонецьку Луганської області на вшанування пам'яті жертв Голодомору радянських часів. Наприкінці березня вандала зруйнували дерев'яний хрест перед входом до Вірменського собору у Львові та обписали фасад церкви.

У середині квітня міліція затримала трьох учнів середньої школи, які пошкодили понад 100 могильних плит на двох християнських кладовищах у Добропіллі Донецької області.

25 червня два молодики понівечили святі місця та познімали ікони в домовому храмі Свято-Миколаївського монастиря (УПЦ-МП), що у Коропському районі Чернігівської області. Вони жорстоко побили двох послушників монастиря, які намагалися зупинити наругу над святинєю. Один нападник був затриманий.

У липні кримська міліція затримала трьох студентів по обвинуваченню в нарузі над могилами на християнському цвинтарі. З квітня 2007 року по березень 2008 року підозрювані буцімто скоїли вісім актів вандалізму на одному із кладовищ Сімферопольського району.

Інформації про розслідування акту вандалізму в квітні 2007 року та нанесення фарбою антирелігійних написів на церкві УПЦ МП і могильних плитах в Ізмаїлі, Одеська область, а також про розслідування факту пошкодження у квітні 2007 року 35 могильних плит на мусульманському цвинтарі у містечку Софіївка, що поблизу Сімферополя, оприлюднено не було.

Протягом року міліція, як і очікувалося, не просунулася у своєму розслідуванні нападу на іноземного проповідника Свідків Іегови, що стався у 2006 році поблизу його будинку у Кременчуці, Полтавська область.

Повідомлень про хід розслідування акту вандалізму в квітні 2007 року, внаслідок якого було пошкоджено більше 400 могильних плит на цвинтарі у Маріуполі, оприлюднено не було.

Мала місце низка проявів антисемітизму, включаючи фізичні напади на євреїв і вандалізм проти будівель єврейської громади. Насильницький антисемітизм був частиною загальної кількості насильницьких злочинів на ґрунті ненависті, скоєних протягом року. Згідно з повідомленням "Джуїш енд Ізраел Ньюз" (Jewish and Israel News) від 10 квітня, один із п'яти злочинів, вчинених з мотивів ненависті за період із січня 2007 року, був спрямований проти євреїв. У листопаді В'ячеслав Ліхачов, який здійснює моніторинг ситуації з правами людини в Україні, повідомив, що за перші десять місяців року сталося п'ять антисемітських нападів на осіб і 10 актів вандалізму. Він зазначив, що у порівнянні із таким самим періодом 2007 року ситуація поліпшилася: тоді було вісім жертв нападів і 21 випадок вандалізму.

13 вересня група молодиків, викрикуючи непристойні антисемітські слова, напала на Вінницького рабина Шауля Горовіца, його молодшого сина та одного з друзів. Міліція затримала нападників. У вересні місцевий суд оштрафував їх за хуліганські дії.

У розслідуванні низки фізичних нападів на євреїв, що сталася у Житомирі у 2007 році, зрушень не було. Міська влада посилила патрулювання міліцейських нарядів поблизу синагоги, але єврейська громада залишалася занепокоєною своєю безпекою.

Синагоги, цвинтарі й пам'ятники жертвам Голодомору неодноразово були об'єктами актів вандалізму, особливо у Кіровограді, де протягом року вандала нападали на хоральну синагогу не менше трьох разів. За словами представників місцевої єврейської громади, правоохоронні органи не зрушилися з місця у розслідуванні цих інцидентів.

У листопаді 2007 року, а потім у квітні наступного року житомирські вандала підпалили на цвинтарі пам'ятник відомому єврейському духовному лідеру рабину Ахарону та намалювали антирелігійну символіку на його пам'ятнику. Після другого інциденту правоохоронці заарештували двох підлітків, які заявили, що вони розпалили багаття, щоб зігрітися, але полум'я випадково перекинулося на пам'ятник. Пояснень щодо написів надано не було, так само як і повідомлень про пред'явлення підліткам обвинувачень.

Мала місце низка інцидентів, у яких на адресу євреїв і представників інших груп викрикувалися слова ненависті. Наприклад, 16 травня група молодих осіб із екстремістських націоналістичних угруповань УНА-

УНСО та Української Націонал-Трудової партії зібралися перед Посольством Росії у Києві та викрикували антисемітські та антиросійські гасла.

У малотиражних виданнях та бюлетнях, що друкувалися нерегулярно, часто з'являлися статті антисемітської спрямованості, в той час як у національній пресі такі статті публікувалися рідко. Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), яка, за деякою інформацією, отримує великі кошти із декількох владних джерел Близького Сходу, залишалася найбільш затятим видавцем антисемітських матеріалів, хоча обсяг друку таких публікацій у порівнянні з 2007 роком зменшився. МАУП, навчальний заклад, у якому навчається понад

50 000 студентів, публікувала щомісячний журнал "Персонал" та щотижневу газету "Персонал +", які є предметом триваючого кримінального розслідування, порушеного Генеральною прокуратурою України.

За даними Асоціації єврейських організацій та громад України (ВААД), за період із січня по березень національні друковані засоби масової інформації опублікували 17 антисемітських матеріалів проти 147 у третьому кварталі та 75 у четвертому кварталі 2007 року. На думку Асоціації, "різке скорочення" загальної кількості антисемітських матеріалів пояснюється поступовим згортанням МАУП її антисемітської кампанії. У попередні роки на МАУП припадало приблизно 90 відсотків усіх опублікованих антисемітських матеріалів.

У березні Верховний Суд України відхилив позов МАУП проти Єврейської конфедерації України та її видання - "Єврейський спостерігач". Цей позов був поданий у зв'язку зі статтями, які критикували діяльність МАУП, спрямовану проти єврейської громади та сіонізму. Натомість справа за позовом МАУП проти Київського міського голови у зв'язку з його наказом від травня 2007 року про ліквідацію книжкового кіоску МАУП, розташованого поблизу меморіалу "Бабин Яр", станом на кінець року вирішена ще не була.

Дехто з лідерів єврейської громади критикував Президента Ющенка за його рішення 2007 року нагородити посмертно Романа Шухевича, лідера Української Повстанської Армії. Вони стверджували, що ця суперечлива постать під час Другої Світової війни допомагала нацистам винищувати українських євреїв.

29 липня члени програми для єврейської молоді під назвою "Зірки" були побиті у бійці із сусідами, що розпочалася зі скарги на занадто великий галас. Під час бійки сусіди виголошували антисемітські гасла. Один із активістів виприснув у нападників шкідливий газ. Жоден із учасників бійки серйозно не постраждав.

У серпні на дошці об'яв, що знаходилася біля Російського православного кафедрального собору у Кам'янець-Подільському, були знайдені постери із закликами бойкотувати кошерну продукцію. (Цей собор протягом останніх десяти років перебував у ремонті і відповідно був закритий для відвідувачів). Старші духовні особи засудили матеріали, що були розміщені на дошці об'яв організаціями, які начебто представляли православну церкву.

18 вересня у Херсоні два єврейських лідери, Олександр Вайнер - директор Херсонського благодійного центру єврейської громади, та Віталій Бронштейн - керівник херсонської філії ради регіонів Єврейської конференції України, звинуватили члена міської ради Сергія Кириченка в антисемітській пропаганді. За їхніми словами, Кириченко неодноразово виступав на місцевому радіо-шоу "Вік" з обвинуваченнями на адресу євреїв у тому, що вони грабують населення України та планують поневолити українців і винищити усіх слов'ян.

Влітку СБУ у Кіровограді викрила змову групи ультраправих екстремістів, яку очолював колишній співробітник міліції та яка планувала висадити у повітря Кіровоградську хоральну синагогу. Сергій Ткачук, керівник місцевого СБУ, сказав, що лідери цієї групи вивчали літературу про нацистську Німеччину та Гітлера і планували напади на місцевих євреїв. За деякою інформацією, ця група також мала намір здійснити напади на іноземців. Члени групи були затримані, але пізніше звільнені з-під варти після того, як правоохоронці пригрозили їм кримінальним переслідуванням, якщо вони продовжуватимуть свою кримінальну діяльність. 7 жовтня УНІАН повідомила, що СБУ передало цю справу до Кіровоградської міської прокуратури для подальшого розслідування.

22 листопада представники Полтавського обласного Товариства політичних в'язнів і репресованих на земельній ділянці, відведеній у Полтаві для синагоги, встановили сім дерев'яних хрестів. За словами представників цього товариства, хрести були встановлені з нагоди річниці організованого Сталіним Голодомору, і вони не знали, що ця ділянка призначалася для будівництва синагоги. Рабин Йосиф Іцхак Сегал заявив, що це була провокація, спрямована на розпалювання у місті релігійної ворожнечі. Офіс полтавського

міського голови кваліфікував спорудження цих хрестів на земельній ділянці як несанкціоноване і незаконне. Невідомі особи 26 листопада демонтували хрести.

4 грудня у Рівному вандали побили вікна у синагозі. Особи цих вандалів встановлені не були, і, станом на кінець року, міліція продовжувала розслідування.

19 грудня члени ультра-правої партії Свобода у Львівській міській раді вимагали притягнути до відповідальності лідерів однієї львівської єврейської організації за розповсюдження у школах міста кінофільму про винищення львівської єврейської громади під час Другої Світової війни. Представники зазначеної політичної партії заявили, що у цьому фільмі місцеві мешканці були показані невірно.

Більш докладну інформацію див. у Міжнародному звіті про свободу віросповідання на сайті: www.state.gov/g/dr/irf/rpt.

d. Свобода пересування: внутрішньо переміщені особи, захист біженців і осіб без громадянства

Конституція та закон гарантують право на свободу пересування в межах країни, за її кордони, свободу еміграції та репатріації, і держава загалом поважала це право. Влада співпрацювала з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ) й іншими гуманітарними організаціями з питань надання захисту шукачам притулку, особам без громадянства й іншим, кого це стосується.

Громадяни, які бажали виїхати за кордон, мали можливість безперешкодно це робити. Виїзні візи були обов'язковими для громадян, що виїжджали на постійне проживання в іншу країну, але протягом року не було випадків, коли клопотання громадян про надання виїзної візи не задовольнялися. Влада могла відмовити у видачі закордонного паспорта тим особам, які володіли інформацією, що містить державну таємницю. Такі особи мали право на оскарження.

Закон забороняє примусове вигнання, і влада не застосовувала цю практику.

Захист біженців

Закон передбачає можливість надання притулку або статусу біженця відповідно до Конвенції ООН 1951 року про статус біженців і Протоколу до неї 1967 року. Влада створила систему для надання захисту біженцям. Втім відсутність чіткої міграційної політики та чітко визначеного центрального органу влади, що відповідає за процедури надання притулку і статусу біженця, перешкоджала реалізації цих принципів. Влада надавала тимчасовий захист строком на один рік тим особам, які можуть не підпадати під визначення "біженець" за Конвенцією 1951 року і Протоколом 1967 року.

У 2007 році очолюваний тоді Віктором Януковичем Кабінет міністрів прийняв постанову, якою Держкомнацрелігій призначався центральним органом виконавчої влади, відповідальним за питання міграції. 18 червня і 30 липня Кабінет міністрів під керівництвом Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко ухвалив дві постанови, що надавали Міністерству внутрішніх справ такий самий статус, який мав Держкомнацрелігій, і в той же час залишали чинною постанову, прийняту у листопаді 2007 року, внаслідок чого у міграційній системі з'явилось двовладдя. Президент України скасував ці постанови 21 липня і 14 серпня, відповідно, та разом із Уповноваженим Верховної Ради з прав людини звернувся до Конституційного Суду з проханням надати висновок щодо конституційності цих двох постанов уряду. Омбудсман Ніна Карпачова мотивувала це тим, що міграційна політика має здійснюватися новим цивільним органом влади і що міліція не повинна опікуватися питаннями міграційного менеджменту, оскільки така організація справи створює конфлікт із правоохоронними функціями міліції щодо мігрантів. У статті, опублікованій 3 жовтня у газеті "Голос України", тодішній голова Комітету Верховної Ради з прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Ігор Шаров також підтримав ідею створення незалежного державного органу, що опікуватиметься питаннями міграції і не підпорядковуватиметься силовому міністерству. У грудні Президент видав указ, яким доручив Кабінету міністрів до кінця року створити у виконавчій гілці влади центральний орган з питань міграції. Однак, станом на кінець року, Міністерство внутрішніх справ де-факто залишалось органом, уповноваженим вирішувати питання міграції, в той час як Держкомнацрелігій також зберігав функції у сфері міграції.

4 - 5 березня місцеві правозахисні організації пікетували конференцію Ради Європи у Києві. Представники цих організацій заявили, що існуюча система надання притулку є неефективною та непрозорою, про що свідчить статистика: задовольняється менше трьох відсотків клопотань про надання притулку.

У жовтні 2007 року УВКБ ООН рекомендувало державам не застосовувати практику повернення шукачів притулку до третіх країн. Головними мотивами цієї рекомендації були відсутність гарантій реадмісії, брак доступу до справедливих й ефективних процедур визначення статусу, неіснуюча практика поводження з біженцями згідно міжнародних стандартів, а також відсутність ефективного захисту від депортації до країн, де існують вагомні підстави вважати, що їхнє життя чи свобода будуть під загрозою.

Адміністративні суди, які розглядають апеляції проти відмови у наданні притулку, були перевантажені роботою, що призводило до тривалих зволікань. Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства судовий розгляд здійснюється українською мовою, і тому брак перекладачів ускладнював своєчасний розгляд судами справ.

2 липня один районний адміністративний суд міста Києва визнав незаконним рішення ГПУ про депортацію до Росії чеченського біженця Льоми Сусарова та наказав його звільнити. Сусаров, який знаходився під вартою з липня 2007 року і подав апеляцію проти депортації, був звільнений з-під варти 4 липня, і йому було дозволено переселитися до Фінляндії. Його звільнення та переселення стали можливими завдяки спільним зусиллям низки українських і міжнародних правозахисних організацій, а також представництва УВКБ ООН в Україні і Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Влада надавала певний захист від вигнання чи повернення біженців до країн, де існують вагомні підстави вважати, що їхнє життя чи свобода будуть під загрозою. Проте протягом року спостерігалися помітні винятки з такої практики.

На прес-конференції, що відбулася 25 січня, керівник ВПЗГ Дмитро Гройсман, незалежний адвокат Тетяна Монтян і журналіст Юрій Бойко звинуватили Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка у тому, що він віддав незаконний наказ заарештувати російського опозиціонера Михайла Ган'яна і тримати його під вартою протягом трьох днів без пред'явлення обвинувачення. 21 липня внаслідок активної підтримки з боку вітчизняних правозахисних груп йому був наданий статус біженця.

На початку березня ВПЗГ, Міжнародна Амністія в Україні (МА) та представництво УВКБ ООН в Україні висловили протест проти рішення влади повернути до Шрі-Ланки проти їхньої волі 11 шукачів притулку-етнічних Тамілів. Таке рішення було ухвалене на виконання постанови одного з місцевих судів Хмельницької області від 27 лютого. Правозахисні групи стверджували, що цим особам не було надано права оскаржити рішення суду, не були забезпечені перекладачі та незалежний адвокат під час перебування під вартою, і охоронці поводитися з ними неналежним чином. Правозахисні групи висловили стурбованість тим, що після повернення до своєї країни їхні права можуть бути серйозно порушені. Всі ці біженці були зареєстровані у представництві УВКБ в Україні у серпні 2007 - січні 2008 року, і шість із них подали до міграційних органів заяви про надання їм статусу біженців.

За даними ВПЗГ, 23 травня влада здійснила екстрадицію чотирьох осіб до Росії, хоча вони ще знаходилися в процедурі визначення статусу біженців.

Харківська правозахисна група (ХПЗГ), УГСПЛ і ВПЗГ закликали Президента звільнити Генерального прокурора Олександра Медведька із займаної посади за те, що він 28 липня санкціонував екстрадицію до Росії Олега Кузнєцова, попри рішення суду, яким був підтверджений його статус біженця та яке забороняло його екстрадицію.

У поданні ХРВ до Ради ООН з прав людини від 5 травня ця організація висловила стурбованість тим, що багато хто з мігрантів, особливо чеченці, можуть бути повернуті до країн, де вони можуть бути піддані катуванням й іншому неналежному поводженню. Згідно з ХРВ, влада відмовила багатьом шукачам притулку, що потребували захисту чи статусу біженця. Підставами для такої відмови були лише процедурні мотиви або неспроможність правильно оцінити ситуацію в їхніх країнах походження.

Правозахисні групи відзначали, що чинне українське законодавство з питань біженців не передбачає захисту для "біженців війни", жертв масового насильства або осіб, яким було відмовлено в наданні притулку, котрі у

випадку депортації можуть опинитися під загрозою катувань, втрати життя чи свободи. Поінформовані спостерігачі повідомляли, що влада, можливо, повертає чеченських біженців до Росії.

За інформацією УВКБ ООН, внаслідок відверто складної та обтяжливої системи реєстрації шукачі притулку часто залишалися без реєстраційних документів протягом тривалого періоду розгляду їхніх заяв і апеляцій. Це призводило до частих перевірок міліцією, тримання під вартою та штрафів. Біженці та шукачі притулку, які приїжджали переважно з країн Африки та Азії, були об'єктом зростаючої кількості ксенофобських нападів. Шукачі притулку, котрі утримувалися в спеціальних центрах для нелегальних мігрантів, інколи не мали можливості у встановлені строки подати заяву про надання статусу біженця та мали обмежений доступ до юридичної й інших видів допомоги. Ця проблема ще більше ускладнювалася відсутністю доступу до кваліфікованих перекладачів, які часто були необхідними для заповнення реєстраційних документів.

Подальша інформація про справу щодо депортації у 2006 році 11 шукачів притулку з Узбекистану відсутня. Правозахисні групи були стурбовані тим, що посадові особи, причетні до їхньої депортації, не були притягнуті до відповідальності.

18 грудня ЄСПЛ закликав відтермінувати екстрадицію шукача притулку з Узбекистану Абдумаліка Бакаєва до завершення повного розгляду його справи. Неурядова організація "Соціальна дія" повідомила, що 4 грудня Бакаєв був заарештований та взятий під варту на три дні в одному із райвідділів міліції міста Києва. 8 грудня після розгляду апеляції, поданої НУО "Соціальна дія", Голосіївський районний суд міста Києва відмовився санкціонувати його тимчасовий арешт, і він був звільнений з-під варти.

Країна продовжувала бути країною призначення і транзиту мігрантів. Згідно з прес-релізами Міністерства внутрішніх справ, правоохоронні органи за перші шість місяців року затримали 8 399 нелегальних мігрантів проти 7 645 за той самий період 2007 року. Державна прикордонна служба повідомила, що у порівнянні з попереднім роком кількість затриманих нелегалів скоротилася на 28 відсотків. Із 7 955 нелегальних мігрантів, висланих із країни протягом перших шести місяців року, 1 206 були депортовані проти їхньої волі. За такий самий період 2007 року статистика складала 6 981 та 1 208, відповідно.

Добровільне повернення жодними законодавчими положеннями не регулюється. Представництво Міжнародної організації міграції (МОМ) в Україні у співробітництві з Державною прикордонною службою та Міністерством внутрішніх справ із 2005 року впроваджують Програму сприяння добровільному поверненню (СДП), в рамках якої допомагають мігрантам, що знаходяться у скрутному становищі, та особам, які не отримали притулку, повернутися до їхніх країн походження. МОМ підтвердила, що протягом року влада продовжувала передавати справи до програми СДП, але при цьому не розробила систематичних процедур передачі таких справ, внаслідок чого доступ до програми СДП не був послідовним.

Засоби масової інформації повідомили, що пункт тимчасового тримання нелегальних мігрантів у Закарпатті "Павшине" був офіційно закритий 4 грудня. У попередні роки правозахисні групи піддавали цей центр нищівній критиці за важкі умови тримання. Більшість затриманих мігрантів були переведені до нових установ у Чернігівській та Волинській областях, які відповідають стандартам Європейського союзу (ЄС).

Протягом року з різних підстав Міністр внутрішніх справ Луценко піддавався критиці з боку правозахисних груп за те, що він пов'язував зростання кількості злочинів, вчинених із мотивів ненависті, зі зростанням чисельності нелегальних мігрантів у країні, а у липні місяці його звинуватили у расистських заявах на адресу імігрантів із країн Азії. Виправдовуючись, міністр сказав, що його слова щодо імігрантів із Азії були вирвані з контексту. У виступі на конференції Ради Європи, що відбулася 4 - 5 вересня в Києві, Луценко зазначив, що "зусилля його міністерства, спрямовані на боротьбу із нелегальною міграцією, спираються на два принципи: права людини та захист державних інтересів".

23 вересня Верховна Рада ратифікувала Угоду про реадмісію з Російською Федерацією, що була підписана у 2006 році. Так само як і Угода про реадмісію з ЄС, підписаний документ не містить положень, які спеціально гарантують захист біженців і шукачів притулку та забезпечують цим особам справедливий розгляд їхніх справ до передачі у країну транзиту чи походження. НУО висловлювали стурбованість тим, що такий стан справ може призвести до повернення чеченських біженців проти їхньої волі та до ігнорування ризику для них опинитися у ситуації порушення прав людини.

Біженці отримували мінімальну матеріальну допомогу та мали обмежену можливість вивчати українську мову. Процедур сприяння їхньому працевлаштуванню не було.

Особи без громадянства

За законом, громадянство набувається за народженням, за територіальним походженням, внаслідок прийняття до громадянства, внаслідок поновлення у громадянстві та внаслідок усиновлення. Подвійне громадянство забороняється. Міністерство внутрішніх справ та підпорядковані йому органи приймали заяви про надання громадянства та надсилали їх разом зі своїми рекомендаціями до Комісії з питань громадянства при Президентові України.

Точно визначити чисельність осіб без громадянства було важко, тому статистика різних джерел може бути різною. За даними Європейської ради з питань біженців та вигнанців (ECRE), а також за інформацією українських НУО, в країні нараховувалося 3 000 осіб без громадянства, які прибули на початку 90-х років, тікаючи від конфлікту у Грузії. За даними УВКБ ООН, у 2006 році в країні було 63 577 осіб без громадянства, в тому числі 8 246 осіб, зареєстрованих де-юре Міністерством внутрішніх справ як особи без громадянства. Крім того, в Україні проживали шість тисяч кримських татар, які були раніше депортовані та повернулися до Криму, але не зареєструвалися як громадяни, а також менша кількість осіб із Абхазії та Грузії. До кола осіб без громадянства також належала невідома кількість осіб, які або проживали в Україні десятиріччями, але не спромоглися уточнити свій статус громадян після розвалу Радянського Союзу в 1991 році, або прибули в Україну на навчання чи як відвідувачі до та після 1991 року та залишилися (часто незаконно), але не зареєструвалися в консульських установах своїх країн чи не вжили інших заходів, передбачених країнами їхнього походження. Багато хто продовжував мати радянські паспорти та не отримав документів на проживання після розпаду Радянського Союзу.

Особи, котрі тікали від конфліктів, які виникли у сусідніх регіонах, у тому числі в Абхазії, мали труднощі з узаконенням їхнього статусу, отриманням роботи та набуттям майнових прав. Хоча влада спочатку дозволила мігрантам із Абхазії тимчасове проживання та відкрила їм доступ до працевлаштування, медичного обслуговування та освіти, багато хто із них втратив ці права, коли вони не спромоглися переоформити свої дозволи на проживання після набрання у 2001 році чинності законом про іміграцію. У відповідь на скарги влада подовжила абхазцям строки подання заяв на отримання дозволу на проживання спочатку у 2006 році, а потім у травні 2007 року. Проте правозахисні організації у травні 2007 року повідомили, що багато хто із абхазців не змогли подовжити свою реєстрацію у Міністерстві внутрішніх справ. Згідно з УВКБ ООН, вони можуть вважатися де-факто особами без громадянства, оскільки ні Україна, ні країна їхнього походження жодного захисту їм не надає.

Президентський указ 2006 року, який дозволяє будь-якому іноземцю, котрий на законних підставах проживає в Україні, зареєструвати свою народжену в Україні дитину як українського громадянина не пізніше трьох місяців після подання відповідної заяви, надав дітям шукачів притулку та біженців із Грузії право отримувати громадянство, не будучи включеними до іміграційних квот.

Розділ 3. Повага до політичних прав: право громадян на зміну влади

Конституція та закон гарантують громадянам право на мирну зміну влади шляхом періодичних виборів, і громадяни здійснювали це право на практиці шляхом участі в періодичних вільних і справедливих виборах на засадах загального виборчого права.

Вибори та участь у політичному житті

У зв'язку з розпадом правлячої демократичної коаліції у вересні Президент Ющенко 9 жовтня закликав провести 7 грудня дострокові вибори до Верховної Ради. Ці вибори не відбулися, оскільки 16 грудня була сформована нова коаліція.

25 травня були проведені вибори Київського міського голови та Київської міської ради. Верховна Рада призначила ці вибори з порушенням нормального виборчого циклу у зв'язку зі звинуваченнями у корупції та внаслідок існуючих політичних суперечок. Діючий міський голова Леонід Черновецький був переобраний, а у Київській міській раді отримали місця сім політичних партій та блоків.

КВУ оцінив ці вибори як вільні та прозорі і заявив, що "спостерігачі та представники засобів масової інформації мали повний доступ до усіх виборчих процедур". Проте, на думку КВУ, ці вибори були менш демократичними, ніж дострокові парламентські вибори до Верховної Ради 2007 року, головним чином через купівлю голосів і

незбалансоване висвітлення засобами масової інформації виборчих перегонів. Однією з проблем залишалися неповні та неправильні списки виборців.

В одному зі звітів, опублікованих КВУ протягом року, Комітет виборців України відзначив існування у виборчих процедурах країни таких проблем: відсутність виборчого кодексу; часті зміни виборчих процедур під впливом політики партій; непрозорий порядок призначення підрядника для розробки виборчого програмного забезпечення; так звана "політична заангажованість" Центральної виборчої комісії (ЦВК); низький професійний рівень членів виборчих комісій на місцевому рівні; та підкуп голосів виборців.

Особи та політичні партії могли вільно висувати своїх кандидатів і балотуватися на виборах, що і мало на місце на практиці.

Для того, щоб зареєструватися на національному рівні, політичні партії повинні були мати свої осередки у половині областей і не могли отримувати фінансову допомогу від держави чи з-за кордону. Верховний Суд мав право заборонити будь-яку політичну партію за рекомендацією Міністерства юстиції або Генерального прокурора. Протягом року жодна партія не була заборонена.

Станом на 22 вересня, серед 450 народних депутатів України було 36 жінок. Жінки обіймали посади Прем'єр-міністра, Міністра праці та соціальної політики, Секретаря Ради національної безпеки та оборони, Голови Державного казначейства, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Заступника штабу керівника Апарату Міністра/ Радника Міністра внутрішніх справ та заступника Міністра оборони. Серед 18 суддів Конституційного Суду було дві жінки.

Через закони, що охороняють приватну інформацію, точна кількість представників національних меншин у Верховній Раді та Кабінеті міністрів не оприлюднювалася.

Лідери кримських татар продовжували закликати до внесення змін у виборче законодавство, щоб кримські татари мали можливість бути ширше представленими у Верховній Раді Криму та України. Закон не дозволяє створювати регіональні політичні партії, тому кримські татари змушені були приєднуватися до політичних партій чи блоків національного рівня. У складі Верховної Ради України був лише один народний депутат - кримський татарин.

Згідно з інформаційним порталом Криму, кримські татари, які складають 13 відсотків населення Криму, у кримському парламенті зі ста місць мають сім. Із 25 високих посадових осіб кримського уряду 8 були кримськими татарами, включаючи одного заступника Прем'єр-міністра та Міністра праці і соціальної політики, Голову кримського урядового комітету з питань міжетнічних відносин і депортованих народів та Голову кримського урядового комітету з питань інформації. Двоє з 14 голів районних адміністрацій були також кримськими татарами. Кримські татари залишалися недопредставленими у міських радах і міських адміністраціях. Наприклад, ні міський голова Сімферополя, ні жоден із заступників міських голів не був кримським татариним. Національна влада юридично не визнавала Меджліс, представницький орган кримських татар.

Корупція і прозорість влади

За корупційні діяння посадовців закон передбачає кримінальну відповідальність. Проте влада цей закон ефективно не застосовувала, і посадові особи часто вдавалися до корупції, інколи з очевидною безкарністю. Корупція залишалася однією з серйозних проблем у виконавчій, законодавчій та судовій гілках влади, включаючи збройні сили. Згідно з Міністром внутрішніх справ Юрієм Луценко, міліція та прокуратура щорічно реєструють приблизно 1 500 випадків хабарництва, втім за отримання хабара на рік засуджуються у середньому лише 40 хабарників.

УБОЗ Міністерства внутрішніх справ зареєстрував 1 063 посадові злочини, які були вчинені правоохоронцями. З них 273 злочини стосувалися зловживання службовим становищем і повноваженнями, 56 - неправомірного застосування сили чи службових повноважень, а 313 - хабарництва. Для отримання повідомлень про корупцію Міністерство створило спеціальну "гарячу лінію". Спільно із Державною судовою адміністрацією Міністерство внутрішніх справ відкрило спеціальну "гарячу лінію" для отримання повідомлень про корупцію у судових органах.

СБУ повідомила, що протягом перших шести місяців року її спеціальні підрозділи й інші правоохоронні органи розпочали 1 939 кримінальних розслідувань у справах про корупцію та притягли до адміністративної відповідальності 882 державних посадовця. За даними Міністерства внутрішніх справ, міліція розкрила більше 3 000 злочинів, пов'язаних із хабарництвом. Із

1 600 громадян, затриманих при отриманні хабара, 367 були державними службовцями.

ГПУ підтвердила, що за 10 місяців року до кримінальної відповідальності за корупцію були притягнуті вісім суддів, а шести суддям було пред'явлене обвинувачення у корупції. Протягом перших дев'яти місяців року прокуратури порушили по факту корупції 1 271 кримінальну справу проти 1 410 осіб проти

1 129 справ і 1 237 осіб за такий самий період попереднього року. За перші десять місяців року військові прокуратури порушили 164 кримінальні справи з ознаками корупції, з яких 27 стосувалися поліції співробітників правоохоронних органів, а 137 - інших військових службових осіб.

За даними дослідження, що у лютому було проведене в рамках проекту "Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні", майже 63 відсотки респондентів вважають державних службовців дуже корумпованими, а 19 відсотків опитаних сказали, що у попередні 12 місяців для отримання необхідних їм державних послуг вони вдавалися до практики корупції у стосунках із державними службовцями.

Повідомлень про хід розслідування діяльності Олексія Івченка, колишнього керівника "Нафтогазу", державної нафтогазової компанії України, у зв'язку зі звинуваченнями у корупції у 2005 - 2006 роках, оприлюднено не було. Івченко, лідер Конгресу українських націоналістів, заявив, що висунуті проти нього звинувачення мають політичний підтекст. 3 березня СБУ розпочала розслідування проти інших посадових осіб "Нафтогазу", які підозрюються у розкраданні державних коштів.

9 лютого колишній Міністр транспорту Микола Рудьковський був заарештований за відмову співпрацювати зі слідством у справі по обвинуваченню в корупції. СБУ заявила, що він для власних поїздок за кордон скористався чартерними літаками, що коштувало платникам податків один мільйон гривень (приблизно 130 000 дол. США). Зі свого боку, Рудьковський заявив, що то були його службові відрядження. Міністр внутрішніх справ звинуватив Рудьковського у розтраті більше 8,5 мільйонів гривень (приблизно 1,1 мільйонів дол. США) державних коштів. 19 лютого Рудьковський був звільнений з-під варту Апеляційним судом міста Києва під зобов'язання не виїжджати із країни. 7 жовтня Печерський районний суд міста Києва направив його справу до Київської прокуратури для подальшого розслідування, мотивуючи тим, що досудове слідство порушило вимоги кримінально-процесуального законодавства.

4 січня Сумський районний суд визнав колишнього міського голову Сум Володимира Омельченка винним у здирництві у 2006 році і схвалив вирок із позбавленням волі на три роки з випробувальним терміном на один рік.

3 липня газета "Сільські вісті" повідомила, що, за даними Міністерства внутрішніх справ, протягом року найбільш великими хабарами у справах про корупцію були хабар у розмірі 26 мільйонів гривень (приблизно 3,4 мільйонів дол. США) одному сільському голові та члену сільської ради у Криму за виділення земельної ділянки; хабар у розмірі 3 мільйонів гривень (приблизно

387 000 дол. США) одному міському голові та його помічнику у Дніпропетровській області; і хабар у розмірі 2,3 мільйонів гривень (приблизно 300 000 дол. США) одному сільському голові та члену сільської ради у Васильківському районі Київської області.

2 жовтня ГПУ розпочала кримінальне розслідування у справі голови Адміністративного апеляційного суду міста Львова Ігоря Зварича, який отримував хабарі у великих розмірах. 12 грудня після звернення Президента Вища рада юстиції звільнила Зварича із займаної посади. У грудні він був позбавлений суддівської недоторканності, і була винесена постанова про його арешт. Невдовзі після цього він зник і станом на кінець року залишався на свободі.

4 грудня УНІАН повідомила, що СБУ взяла під варту заступника начальника служби внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ за отримання хабара у розмірі 960 000 гривень (приблизно 124 000 дол. США).

Печерський районний суд міста Києва скасував постанову про порушення кримінальної справи. Прокуратура мала намір оскаржити таке рішення суду.

Інформації про подальші події, що сталися після того, як Верховна Рада у лютому 2007 року дала згоду на арешт судді Олега Пампури по обвинуваченню у вимаганні хабара за скорочення строку покарання, оприлюднено не було. Тоді преса повідомила, що Пампура ховається.

Інформації про подальший розвиток подій після арешту у 2007 році колишнього судді Калинівського районного суду Донецької області Вадима Сидоренка за отримання у 1999 році хабара оприлюднено не було.

Закон вимагає, щоб посадові особи подавали декларації про доходи, але чиновники часто занижують фактичний розмір їхніх доходів. Закон України "Про боротьбу з корупцією" покладає це завдання на спеціальні підрозділи Міністерства внутрішніх справ, СБУ, органи прокуратури і Військову службу правопорядку (військова міліція).

Конституція та закон надає громадянам право доступу до офіційної інформації, за винятком інформації, що стосується національної безпеки. Державні установи зобов'язані реагувати на запити про надання інформації не пізніше 10 днів та надавати запитувану інформацію не пізніше 30 днів після отримання запиту. Відмови можуть бути оскаржені у вищих інстанціях, а потім - у суді. Однак, багато правозахисних організацій та журналістів заявляли, що протягом року їм було важко отримати офіційну інформацію, і не існувало жодного закону, що поліпшив би цю ситуацію. Посадовці часто не розуміли вимоги щодо надання інформації, і на практиці превалювали радянські стереотипи і традиції секретності.

4 грудня правозахисні організації піддали критиці Міністерство охорони здоров'я як найбільш непрозорий орган державної влади. Вони заявили, що Міністерство не відповідає на інформаційні запити та незаконно засекретило документи, що мають бути доступними громадськості.

10 червня Адміністративний суд Донецької області постановив, що керівник ДДВП Василь Кощинець незаконно відмовив донецькій НУО "Меморіал" у наданні статистики про кількість осіб, які померли у пенітенціарних установах ДДВП. Втім повідомлень про те, що Кощинець потім таки надав запитувану інформацію або був покараний за свою відмову, оприлюднено не було.

Розділ 4. Ставлення влади до розслідувань міжнародними та неурядовими організаціями заяв щодо порушень прав людини

Велика кількість українських та іноземних правозахисних груп загалом здійснювали свою діяльність без обмежень з боку влади, здійснюючи розслідування і оприлюднюючи інформацію щодо порушень прав людини. Однак, далеко не всі посадовці були однаково відкриті до співпраці, а дехто з них навіть не бажав брати до уваги думки і рекомендації неурядових організацій. Наприклад, адміністрація однієї виправної колонії намагалася притягти до відповідальності правозахисну НУО за те, що остання публічно оприлюднила інформацію про порушення, що чинилися в цьому закладі, але суд не задовільнив подану позовну заяву.

Українські НУО мали можливість відкрито критикувати діяльність влади у сфері забезпечення прав людини. Наприклад, 30 липня Євген Захаров із ХПЗГ охарактеризував зусилля влади у галузі прав людини як "хаотичні, несистемні та неефективні". Він зробив виняток для Міністерства внутрішніх справ, яке, за словами Захарова, продовжувало співпрацювати із громадськими дорадчими радами, мобільними моніторинговими групами та новим Управлінням моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, яке було утворене у складі МВС.

СБУ для забезпечення громадського контролю за її діяльністю та посилення прозорості її діяльності продовжувала співпрацювати зі своєю дорадчою радою, до складу якої входять політичні лідери, активісти НУО та незалежні експерти. У квітні СБУ провела конференцію з питання зміцнення демократичних цінностей та прав людини у системі СБУ. Серед учасників були державні посадовці, дипломати та представники правозахисних НУО.

За інформацією Асоціації психіатрів України, Міністерство охорони здоров'я не завжди співпрацювало із правозахисними групами, що намагалися здійснювати моніторинг зловживань у галузі психіатрії, особливо у пенітенціарних установах. За даними УГСПЛ, ДДВП співробітничав із НУО, які надавали фінансову допомогу

місцям позбавлення волі, але відмовлявся співпрацювати із НУО, які висловлювали занепокоєння щодо умов тримання в'язнів та їхніх прав у пенітенціарних установах.

У липні адміністрація Стрижавської виправної колонії у Вінницькій області подала позов про наклеп з боку ВПЗГ. ВПЗГ 10 червня поширила заяву, у якій висловлювалася стурбованість з приводу суттєвих порушень у цьому закладі прав в'язнів, включаючи побої. Правозахисна група привернула увагу до збільшення кількості самогубств серед засуджених. 25 липня ХРВ оприлюднила заяву, у якій закликала адміністрацію виправної колонії відкликати свою позовну заяву. 28 липня Ленінський районний суд міста Вінниці відмовив у задоволенні поданого позову, мотивуючи тим, що він був поза юрисдикцією суду.

З-поміж провідних незалежних позапартійних НУО, що працюють в царині прав людини та громадянських свобод, вирізнялися наступні: Комітет виборців України, Харківська правозахисна група, коаліція НУО "Українська Гельсінська спілка з прав людини", Міжнародна Амністія в Україні, Інститут масової інформації, Ромський Жіночий Благодійний Фонд "Чіріклі", Асоціація психіатрів України, Міжнародний юридичний центр "Легітим" з Харкова, Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда - Україна", Конгрес національних громад України, Асоціація громадських організацій "Ініціатива розмаїття" та Вінницька правозахисна група.

Влада загалом співпрацювала з міжнародними міжурядовими організаціями, включаючи ООН, Організацію з безпеки та співробітництва в Європі та Парламентську Асамблею Ради Європи (ПАРЄ). Громадяни можуть звертатися до Європейського суду з прав людини щодо відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення їхніх прав, визначених Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. Суд повідомив, що протягом року він ухвалив 110 рішень проти України і що 8 250 заяв залишалися в стадії розгляду. Більшість рішень суду стосувалися справ про порушення права на справедливий судовий розгляд, порушення майнових прав і неправомірно тривале провадження у справах. Згідно інформації, наданої Урядовим уповноваженим ЄСПЛ Юрієм Зайцевим, Європейський суд з прав людини за перші дев'ять місяців року виніс 76 рішень у справах проти України, й було виконано 67 рішень ЄСПЛ в частині виплати присудженої компенсації.

18 січня у Міністерстві внутрішніх справ було утворене Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. У кожній області, а також у містах Київ і Севастополь були призначені цивільні помічники Міністра внутрішніх справ. Ці помічники мають підтримувати зв'язок між місцевим населенням і центральним апаратом Міністерства та надавати допомогу у веденні моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Управління також розпочало перегляд внутрішніх процедур для приведення їх у відповідність до міжнародних і національних стандартів у галузі прав людини. За перше півріччя своєї роботи Управління провело 374 перевірки обласних управлінь МВС, зустрілося із понад 1 790 громадянами та розпочало 470 розслідувань по скаргах на порушення прав людини співробітниками міліції.

Громадська рада з питань дотримання прав людини при Міністрі юстиції, очолювана представником громадської організації, продовжувала здійснювати моніторинг дотримання прав людини у пенітенціарних установах. Члени громадських дорадчих рад співпрацювали з Міністерством внутрішніх справ, Державним департаментом з питань виконання покарань та Державним комітетом у справах національностей та релігій.

Конституція передбачає посаду Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (Омбудсмана). У звітному році служба Омбудсмана відсвяткувала свою 10 річницю та підготувала спеціальну доповідь "Стан дотримання Україною міжнародних стандартів у галузі прав і свобод людини". Хоча низка правозахисних організацій критикувала Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за неналежне реагування на скарги про порушення прав людини та за небажання співпрацювати із правозахисними групами, Омбудсман виявляла активну позицію у відстоюванні трудових прав, прав дітей, а також щодо належних умов тримання у місцях позбавлення волі, прав біженців, міграційної політики та протидії ксенофобії.

Відзначаючи деякі позитивні зрушення у діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, експерти у галузі захисту прав людини водночас висловили стурбованість тим, що громадськість не знає порядку подання скарг Уповноваженому; були також нарікання на те, що у діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини бракує прозорості, що вона не відповідає на інформаційні запити та що її вебсайт, який потенційно є одним із найліпших засобів спілкування із громадянами, оновлюється дуже погано.

Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин був створений для опікування такими питаннями, як права людини, міжнародні відносини, гендерна політика,

корінні народи, національні меншини та етнічні групи, депортовані особи, жертви політичних репресій, етнічна політика, запобігання внутрішнім конфліктам, біженці та міграція.

Розділ 5. Дискримінація, побутове насильство та торгівля людьми

Конституція забороняє дискримінацію за расовою або статевою приналежністю, як і за будь-якими іншими ознаками. Проте влада не забезпечувала ефективного дотримання цих норм, частково через відсутність ефективної судової системи і частково через те, що законодавство не передбачає механізму захисту від дискримінації. Насильство щодо жінок і дітей, дискримінація за ознаками статі та віку, торгівля людьми, утиски та дискримінація етнічних меншин, гомосексуалістів, осіб з обмеженими можливостями та осіб, хворих на ВІЛ/СНІД, а також зростання насильства на ґрунті ксенофобії, становили проблему.

Жінки

Закон забороняє зґвалтування, але недостатньо чітко висловлений в частині про подружнє зґвалтування. Норма щодо "примусового сексу з матеріально залежною особою" може стати підставою для порушення кримінальної справи по обвинуваченню у подружньому зґвалтуванні. За даними Міністерства внутрішніх справ, за перші дев'ять місяців року міліція зареєструвала 654 випадки зґвалтування чи замаху на зґвалтування, що на 5,7 відсотки менше, ніж за такий самий період 2007 року. Міліція виявила 472 ґвалтівників проти 436 у 2007 році.

Насильство щодо жінок залишилось серйозною проблемою. Насильство з боку подружжя забороняється законом, але було поширеною практика, коли міліція часто тиснула на жінок, щоб вони не подавали заяв проти своїх чоловіків. Жіночі правозахисні групи стверджували, що кількість жінок, до яких у сім'ї застосовувалося насильство або психологічний тиск, залишається великою. За їхніми даними, зареєстрована було лише одна десята частина випадків насильства у сім'ї, а серед жертв насильства у сім'ї 90 відсотків були жінками. 5 березня на своєму засіданні Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин заявив, що комплексної державної політики протидії насильству в сім'ї в Україні не існує.

За даними Міністерства внутрішніх справ, за вчинення актів насильства у сім'ї в ОВС знаходиться 83 400 осіб. За перші дев'ять місяців року, з метою захисту жертв насильства у сім'ї міліція винесла 61 500 офіційних попереджень про неприпустимість учинення насильства в сім'ї та 4 800 захисних приписів. За скаргами було оштрафовано 48 377 осіб, засуджено до громадських робіт 222 особи та піддано адміністративному арешту 6 307 осіб. До адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису притягнуто 76 300 осіб, із яких 75 200 - за вчинення насильства у сім'ї, а 1 100 - за невиконання захисного припису.

Влада забезпечувала функціонування шести центрів для постраждалих від насильства у сім'ї, 18 кризових центрів для жінок і 24 центрів психологічної та медичної допомоги. Закон вимагає, щоб у кожному великому місті функціонував притулок, але на практиці такого не було, частково через брак фінансування з боку міської влади та недостатній контроль з боку Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту.

За даними жіночих правозахисних груп, приватні та муніципальні центри не завжди були доступними. Деякі з них не працювали протягом усього року, а київські центри не приймали жінок, незареєстрованих як мешканці Києва. Державні центри надавали потерпілим від насильства у сім'ї лише обмежену юридичну та психологічну допомогу.

Протягом року київська міська влада наказала Київському міському центру по роботі з жінками звільнити приміщення, що було йому надане у Шевченківському районі міста Києва. Такий крок міська влада зробила з наміром повернути собі майно для його продажу або оренди іншій організації. Станом на кінець року, доля цього центру залишалася невизначеною, попри численні протести з боку жіночих правозахисних груп. Місто надало приміщення Центру у 1998 році.

Незважаючи на зусилля правозахисних груп, проблема насильства проти жінок висвітлювалася засобами масової інформації мляво.

Проституція законом забороняється, але була поширеною та владою ігнорувалася. Однією з проблем залишався сексуальний туризм. Серйозною проблемою була торгівля жінками з метою сексуальної експлуатації. Закони, що криміналізували організовану проституцію, а також санкції за торгівлю людьми були малоефективними, оскільки торгівці людьми, визнані винними, часто не засуджувалися до позбавлення волі або отримували легкі покарання.

Жіночі правозахисні групи повідомляли, що повсюдно жінки наражалися на сексуальні домагання на роботі, включаючи примус до статевих зносин. Хоча закон забороняє примус до статевих зносин із матеріально залежними особами, до яких відносяться підлеглі працівники, експерти-правники стверджували, що гарантії проти домагань є недостатніми.

Закони про працю встановлюють правову рівність чоловіків та жінок, в тому числі рівну винагороду за однакову працю. Цей принцип загалом виконувався. Проте в галузях, де переважно більшість складали жінки, їхня середня заробітна плата була найнижчою. Кодекс законів про працю встановлює, що жінки можуть виходити на пенсію у віці 55 років, а чоловіки у віці 60 років. Жінки отримували меншу заробітну плату та мали обмежені перспективи кар'єрного росту. В одному з подань до Ради ООН з прав людини від 5 травня ХРВ зазначила, що "жінки не мають рівного доступу до роботи внаслідок дискримінаційного ставлення до них з боку державних і приватних роботодавців, включаючи дискримінацію під час добору персоналу". Безробіття серед жінок було вищим, ніж серед чоловіків, і жінки працювали на чотири - шість годин довше, ніж особи чоловічої статі.

Діти

Влада публічно декларувала захист прав та добробуту дітей, але освітні, медичні й інші послуги дітям належним чином не фінансувала.

Хоча освіта була безоплатною, загальною та обов'язковою для дітей віком до 15 років, державна система освіти продовжувала відзначатися хронічним браком фінансування, і діти з малозабезпечених сімей продовжували залишати школи до досягнення ними обов'язкового для навчання віку. За даними ГПУ, у 2007 році школу не відвідували більше трьох відсотків дітей шкільного віку. Багато хто з них працював у сільському господарстві або на нелегальних вугільних шахтах (копанках), або у деяких випадках примушувався їхніми батьками жебракувати на вулицях. НУО повідомляли, що нестача шкіл у сільській місцевості залишалася однією з найсерйозніших проблем для сільського населення. У деяких випадках сільські школи закривалися через недостатню кількість дітей шкільного віку, внаслідок чого діти для навчання у школах інших сіл були змушені долати великі відстані, почасти за власний рахунок.

За інформацією НУО, у 2007 році нараховувалося 103 000 дітей - сиріт і дітей без батьківського піклування. Щорічно для запобігання жебрацтву та бродяжництву у будинки притулки влаштовувалося приблизно 20 000 дітей.

Діти продовжували бути об'єктами насильства та зловживань. За перше півріччя року Міністерство внутрішніх справ зареєструвало 2 419 неповнолітніх жертв злочинів, в тому числі 130 постраждалих від зґвалтування, 23 викрадених або незаконно позбавлених волі, 10 жертв експлуатації, 41 жертву статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, 190 постраждалих від розбещення малолітніх, 578 жертв злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, 1 261 постраждалих від втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, 150 жертв схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, і 28 жертв торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини. Протягом року міліція виявила 6 924 сімей, які негативно впливають на виховання дітей і вчиняють насильство в сім'ї, винесла 2 744 офіційних попереджень та 264 захисних приписів. Протягом року міліція порушила 404 кримінальних справ за ознаками складів злочинів, які були вчинені в сім'ях відносно дітей, в тому числі 9 справ про дитовбивство, 96 про розбещення малолітніх, 24 справи про статеві зносини з неповнолітніми і 275 про умисне нанесення тілесних ушкоджень. Було також багато скарг стосовно дитячої проституції, продажу порнографічних відеофільмів, розбещення дітей та незаконного залучення дітей до робіт. За інформацією НУО, міліція часто не перевіряла повідомлення про знущання батьків над дітьми.

Інформації про результати кримінального розслідування, що було розпочате у 2006 році проти співробітників міліції Запорізької області у зв'язку з незаконним затриманням ними дитини і її зґвалтуванням, або про

кримінальне розслідування проти вчителя школи - інтернату в Херсоні, який обвинувачувався у тому, що у 2006 році вдарив учня шостою класу головою у парту та побив двох інших учнів, оприлюднено не було.

За інформацією Тетяни Бахтеєвої, голови Комітету Верховної Ради з питань охорони здоров'я, в Україні було приблизно 186 000 дітей - інвалідів. За словами Валерія Сушкевича, голови Комітету Верховної Ради у справах пенсіонерів, ветеранів і інвалідів, діти - інваліди складали 2 відсотки усіх дітей країни. Майже 8 000 дітей знаходилися у школах - інтернатах Міністерства праці, а більше 10 000 - у школах - інтернатах Міністерства освіти. Результати перевірок, що їх ГПУ провела у 10 областях, де мешкає багато дітей - інвалідів, показали, що органи місцевої влади потреби дітей - інвалідів належним чином не задовольняли.

Правозахисні групи стверджували, що були випадки, коли фінансовані державою заклади привласнювали кошти, виділені для дітей - інвалідів. 24 березня київська прокуратура повідомила, що перевірки, проведені у дитячих закладах, виявили численні порушення прав дітей, в першу чергу сиріт, дітей - інвалідів і дітей без батьківського піклування. Зокрема, прокуратура встановила, що діти, які перебувають у київських притулках для сиріт не отримують соціальні пенсії. В одному випадку шість дітей із хронічними захворюваннями регулярно не отримували спеціального харчування. Прокуратура наказала забезпечити дітям необхідне харчування та вжила дисциплінарних заходів проти директора цього сиротинця.

У листопаді 2007 року проти адміністрації спеціалізованої школи - інтернату, що у місті Торез Донецької області, була порушена справа по факту використання дітей із фізичними та психічними вадами на роботах із сортування та завантаження вугілля. У 2006 році була порушена справа про 60 дітей із притулків для сиріт і шкіл - інтернатів міста Севастополь, які незаконно утримувалися в одній місцевій психіатричній лікарні. Інформації про хід розслідування цих справ оприлюднено не було.

Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/ СНІД, висловила стурбованість з приводу дискримінації в освітніх закладах ВІЛ-позитивних дітей. Наприклад, 7 серпня газета "Україна молода" повідомила, що притулок для дітей-сиріт в Кіровограді відмовився прийняти залишеного своєю матір'ю шестирічного хлопчика, який був ВІЛ позитивним. НУО оскаржили такі дії в Управлінні освіти Кіровограду, але воно відмовилося допомогти, мотивуючи тим, що в області не має спеціалізованих закладів для ВІЛ-позитивних дітей - сиріт.

За даними Управління у зв'язках із громадськістю Кабінету міністрів і незалежних експертів з питань захисту прав дітей, в 2007 році в Україні було приблизно 130 000 безпритульних дітей.

Однією з серйозних проблем була сексуальна експлуатація дітей у комерційних цілях. За інформацією українських і іноземних посадових осіб правоохоронних органів, країна продовжувала залишатися одним із великих постачальників в Інтернет дитячої порнографії. За даними МОМ, управління боротьби з торгівлею людьми Міністерства внутрішніх справ викрило мережу виготовлення дитячої Інтернет - порнографії. Слідчі конфіскували приблизно 17,5 мільйонів гривень (десь 2,3 мільйони дол. США) та докази виробництва дитячої порнографії. Декілька осіб були заарештовані, а проти адміністраторів порнографічного вебсайту була порушена кримінальна справа.

1 лютого Західноукраїнський інформаційний портал (ЗІК) повідомив, що прокуратура Яворівського району Львівської області розпочала розслідування проти одного чоловіка, який підозрюється у підробці проїзних документів дітей з метою продажу їх за кордон.

У листопаді 2007 року Європол провів операцію, яка дозволила викрити міжнародну мережу злочинців, причетних до виготовлення дитячої порнографії в Україні. Інформації про подальший розвиток подій оприлюднено не було.

Торгівля людьми

Закон забороняє будь-які форми торгівлі людьми. Проте було багато повідомлень про продаж людей з України, а також обмежена кількість повідомлень про продаж людей в Україну та всередині країни.

Країна залишалася країною походження чоловіків, жінок і дітей, що продавалися за кордон. Головними пунктами призначення були Близький Схід, Росія, Туреччина та Західна і Центральна Європа, особливо Польща, Чеська Республіка, Італія, Німеччина і Португалія. Країна була також перевалочним пунктом для торгівців і потерпілих із Середньої Азії, Росії та Молдови, які, зазвичай потім прямували на Захід.

МОМ підтвердила, що протягом року кількість ідентифікованих потерпілих від торгівлі людьми для цілей примусової праці та кількість кримінальних справ, пов'язаних із примусовою експлуатацією, зросли. Ці справи створили для правоохоронних і судових органів проблему, оскільки Верховний Суд не надав роз'яснення щодо розслідування та провадження у справах про торгівлю людьми з метою використання примусової праці. Незважаючи на відсутність таких роз'яснень, за інформацією МОМ протягом року низка справ була успішно розслідувана.

МОМ повідомила, що три особи з Білорусі, Індії та Нігерії були продані в Україну.

МОМ також відзначила, що кількість випадків торгівлі людьми всередині країни зросла та що у першому півріччі року було встановлено 17 таких випадків.

Із числа потерпілих від торгівлі людьми, що були протягом року ідентифіковані МОМ, 76 відсотків складали жінки, яких примушували до проституції або які використовувалися як хатні робітниці, швачки, посудомийки або як робітники на різних невеликих або великих виробничих підприємствах. Невелика кількість жінок із малими дітьми та інвалідів була продана за кордон для жебрацтва. Чоловіки, праця яких експлуатувалася, склали 24 відсотки потерпілих, ідентифікованих МОМ. Вони переважно працювали на будівництвах та на шахтах. Діти, які були продані за кордон або усередині країни, примушувалися до сексу, безкоштовної праці або жебрацтва.

Згідно з МОМ, переважною більшістю потерпілих від торгівлі людьми були жінки віком до 30 років (для сексуальної експлуатації), жінки старшого віку (для експлуатації їхньої праці), чоловіки усіх вікових груп (для експлуатації їхньої праці) та діти віком до 16 років (для цілей сексуальної експлуатації та експлуатації їхньої праці). Коли їх вербували, більшість із потерпілих були працевлаштовані, але отримували низьку зарплатню і тому спокушались на пропозицію кращої заробітної плати за кордоном. За інформацією українських НУО, діти - сироти (вони мають залишати сиротинці по досягненні 18 років) також наражались на великий ризик, оскільки вони позбавлені підтримки з боку своїх сімей, мають труднощі з працевлаштуванням і часто не мають житла.

Зазвичай, постраждалі продавались у важкі умови: вони піддавалися побоям, отримували замало їжі, яка до того ж була низької якості, не мали можливості отримати медичну допомогу та працювали протягом багатьох годин.

Статистика потерпілих від торгівлі людьми була різною. За результатами дослідження, проведеного у 2006 році МОМ, починаючи з 1991 року в Європу, на Близький Схід і у Росію для цілей експлуатації було продано десь 117 000 українців. Згідно з цим дослідженням, 80 відсотків потерпілих були продані для цілей експлуатації їхньої праці.

Вербовкою займалися агентства із працевлаштування, туризму, модельного бізнесу, шлюбні агентства, а також окремі особи. Більшість торгівців людьми були членами організованих злочинних угруповань і мали іноземних партнерів. У деяких випадках для полегшення доставки "товару" за кордон вони підкупали корумпованих посадових осіб. Серед вербувальників кількість жінок і чоловіків була практично рівною. Інколи для вербовки потенційних жертв використовувалися раніше продані жінки, які слугували "наочним прикладом успіху" та демонстрували гроші, начебто зароблені за кордоном. Більшість вербувальників були ідентифіковані як громадяни України.

Торгівці людьми продовжували вербувати людей за допомогою оголошень у газетах, на телебаченні та радіо, у яких пропонувалася високооплачувана робота за кордоном, контракти у модельному бізнесі, шлюбні пропозиції чи подорожі за кордон через туристичні агентства. Часто торгівці людьми видавали себе за друзів інших друзів та у такий спосіб вводили в оману родичів потенційних жертв. Вони часто оплачували оформлення для жертв закордонних паспортів і їхній проїзд і таким чином ставили жертв у боргову залежність. У деяких випадках торгівці людьми своїх жертв викрадали.

За торгівлю людьми для цілей сексуальної експлуатації та експлуатації їхньої праці й для інших цілей закон передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років. Торгівці дітьми віком від 14 до 18 років і торгівці групами людей можуть бути засуджені до позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років. А торгівці дітьми молодшого віку або члени організованих угруповань торгівлі людьми можуть отримати від восьми до п'ятнадцяти років тюрми.

За статистикою Міністерства внутрішніх справ, станом на листопад місяць, правоохоронні органи порушили 304 кримінальні справи по факту торгівлі людьми, викрили 17 організованих груп, притягнули до відповідальності 98 осіб та направили до суду 250 кримінальних справ.

Протягом першого півріччя року суди розглянули 33 справи по обвинуваченню у торгівлі людьми. У 29 справах підсудні були визнані винними, а до різних термінів покарання було засуджено 43 особи. 18 із них оскаржили винесені їм вироки, 16 були засуджені і відстрочкою виконання вироку, одна особа була засуджена до позбавлення волі на строк до 3 років, 4 особи - на строк від 3 до 5 років і 4 - на строк від 5 до 10 років позбавлення волі. За цей самий період суди розглянули, але не винесли вироки ще у 70 справах. У процентному співвідношенні кількість осіб засуджених не на випробувальний термін, а до позбавлення волі, продовжувала скорочуватися із 43 відсотків у 2006 році і 40 відсотків у 2007 році до 36 відсотків у першому півріччі року.

Станом на 22 серпня, ліцензії на діяльність із працевлаштування за кордоном мали 707 приватних підприємців і компаній. Влада повідомила, що регулярно переглядала ліцензії, видані вітчизняним агентствам працевлаштування. За період із січня по липень 2007 року Міністерство праці та соціальної політики провело 433 перевірки та відкликало 144 ліцензії. У невеликій кількості випадків таке рішення було вмотивоване причетністю до торгівлі людьми. Дехто із працівників міністерства, мабуть, закривав очі на порушення за хабарі.

Корупція у лавах судових органів і міліції продовжувала перешкоджати боротьбі з торгівлею людьми. За інформацією НУО, українські співробітники міліції та прикордонники брали хабарі, щоб закривати очі на торгівлю людьми, а судді отримували хабарі за призначення менш серйозних покарань. Невелика кількість справ, порушених проти посадовців за корупцію, пов'язану із торгівлею людьми, ставила під сумнів бажання влади вживати серйозних дисциплінарних заходів, особливо до посадовців високого рівня. Експерти з питань боротьби із торгівлею людьми зазначали, що у сфері боротьби із цим явищем прокурори були найслабкішим ланцюгом через негативні стереотипи щодо потерпілих і неспроможність агресивно переслідувати злочинців. Ще одним чинником, який сприяв тому, що до суду була направлена невелика кількість справ, були труднощі в отриманні доказів з-за кордону.

Хоча дехто із потерпілих давав свідчення проти торгівців людьми, більшість потерпілих робити цього не бажали через недовіру до правоохоронних органів і судів, а також через негативне ставлення суспільства до потерпілих від торгівлі людьми, через слабкість програм захисту свідків і через впевненість, що слідчі і судді не розуміють реальної небезпеки, яку торгівці людьми створюють для потерпілих. Скептицизм стосовно того, що цивільні суди призначать суттєву компенсацію, утримував потерпілих від подання цивільних позовів у кримінальних справах. Протягом року деякі державні органи вжили заходів для вирішення цих проблем. Два суди в Івано-Франківську були обладнані окремою кімнатою для свідків, внаслідок чого свідки та потерпілі від торгівлі людьми й інших тяжких злочинів мали можливість свідчити у безпечних умовах, а у разі потреби і конфіденційно за допомогою відео чи телефонного зв'язку. Таке вирішення проблеми свідчень дозволило суддям захистити права потерпілих, свідків і підсудних під час розгляду доказів у справі і надало можливість прокурорам забезпечувати свідкам, які боялися давати свідчення, безпеку та захист під час судового розгляду.

Місцеві НУО у великих містах утримували низку притулків, приміщення для яких місцеві адміністрації надавали за номінальним тарифом. Державне фінансування таких притулків залишалося обмеженим. Тим не менше, "гаряча лінія" безкоштовного зв'язку продовжувала функціонувати і надавала допомогу особам, які піддавалися експлуатації за кордоном.

Протягом року влада стабільно співпрацювала з НУО в рамках програм боротьби з торгівлею людьми. Місцеві адміністрації продовжували включати НУО як партнерів до регіональних програм, але більшу частину фінансування на інформаційні матеріали, безкоштовні чи недорогі офіси та притулки продовжували надавати міжнародні донори. Втім місцеві органи влади надавали НУО скромну фінансову та грошову допомогу, включаючи невеликі гранти у розмірі від 500 гривень (приблизно 65 дол. США) до 19 000 гривень і більше (приблизно 2 450 дол. США) на проведення інформаційних компаній, професійну підготовку, опублікування просвітницьких матеріалів і забезпечення транспортних послуг. Місцеві органи влади також безкоштовно надавали приміщення для проведення професійної підготовки та просвітницьких заходів.

Протягом року чимало телевізійних каналів демонстрували документальні фільми та інформаційні програми, які висвітлювали небезпечність торгівлі людьми. НУО проводили по усій країні загальні просвітницькі кампанії, часто у співпраці з державними установами.

Влада докладала зусиль для поліпшення допомоги з боку її дипломатичних представництв у країнах перебування потерпілих. За перші дев'ять місяців 2007 року консульські установи України за кордоном допомогли репатріювати на батьківщину 353 громадянина, що потерпіли від торгівлі людьми. Міністерство закордонних справ створило у Києві й п'ятох інших великих містах центри надання громадянам безкоштовних консультацій стосовно їхніх прав в іноземних країнах.

Щорічний звіт Державного департаменту про торгівлю людьми - див. www.state.gov/g/tip.

Особи з обмеженими можливостями

Законом забороняється дискримінація осіб з фізичними або розумовими вадами під час найму на роботу, прийому до освітніх закладів, медичного обслуговування або в інших сферах державних послуг. Проте групи захисту прав інвалідів стверджували, що влада ефективно ці положення не застосовувала та що дії влади, зокрема відділу соціальної психіатрії Міністерства праці та соціальної політики, який має контролювати школи - інтернати для осіб з розумовими вадами, підірвалися браком ресурсів. Національна Асамблея інвалідів піддала критиці Міністерство у справах сім'ї молоді та спорту, яке є головним органом центральної виконавчої влади, що відповідає за захист прав молодих осіб - інвалідів, за неврахування у річних звітах міністерства потреб цієї категорії осіб.

За даними української влади, у країні нараховувалося 2,4 - 2,7 мільйонів інвалідів. За інформацією Тетяни Бахтеєвої, голови Комітету Верховної Ради з питань охорони здоров'я, в Україні було приблизно 186 000 дітей - інвалідів. Закон передбачає забезпечувати інвалідам доступ до будівель й інших державних установ, але на практиці це положення застосовувалося дуже слабо. На виконання указу Президента від 2005 року, для поліпшення доступу до громадських закладів й інших державних установ деякі заходи вжиті були, але тим не менше багато будівель залишаються для інвалідів недоступними, внаслідок чого їхній доступ до базових послуг й різних видів діяльності, таких як зайнятість, освіта, охорона здоров'я, транспорт і фінанси, продовжує бути надзвичайно важким.

НУО висловлювали незадоволення відсутністю програм інтеграції студентів - інвалідів у загальний навчальний процес. Вони також відзначили, що відсутність програм оцінки потреб державними центрами працевлаштування призвела до того, що випускники - інваліди отримували роботу, нижчу за їхні кваліфікації. Групи захисту прав інвалідів зазначали, що випускники - інваліди вищих навчальних закладів часто опинялися на низькооплачуваній роботі або приймалися на роботу лише заради виконання державних квот, а потім їм казали на роботу не приходити. За даними Закарпатського центру соціально-трудової реабілітації та професійної орієнтації, значна кількість дітей - інвалідів не відвідують школу через відсутність спеціальних освітніх програм, особливо для дітей із суттєвими та серйозними вадами.

За даними Міністерства праці та соціальної політики, за перші дев'ять місяців року через державні центри працевлаштування роботу отримав 7 571 інвалід. Міністерство також повідомило, що у 2007/2008 навчальному році у професійно-технічних закладах і закладах вищої освіти навчалося 12 262 студента - інваліда.

Міністерства охорони здоров'я, освіти та науки, праці та соціальної політики опікувалися спеціалізованими школами - інтернатами для осіб із розумовими та фізичними вадами. За словами Семена Глузмана з Асоціації психіатрів України та експертів із Асоціації родичів користувачів психіатричної допомоги, у психіатричних лікарнях пацієнти наражаються на ризик зловживань і багато психіатричних лікарень продовжують використовувати застарілі методи лікування та ліки. За даними Асоціації психіатрів України, недостатнє фінансування, відсутність у психіатричних лікарнях громадських наглядових рад, відсутність у пацієнтів доступу до правової допомоги та слабкий правовий захист позбавляють пацієнтів - інвалідів їхнього права на належне медичне обслуговування.

У липні міжнародна комісія Німецько-польського товариства психіатричної допомоги, яку супроводжували українські психіатри Ірина Пінчук і Юрій Закал, висловила стурбованість з приводу неналежних умов у декількох психіатричних установах Одеси, Севастополя, Сімферополя, Ялти та Києва. Більшість відвіданих ними лікарень мали проблеми санітарно-технічного забезпечення, переповнення пацієнтами, браку меблів для зберігання особистих речей та недостатнього фінансування для придбання якісних медичних засобів.

У січні 2007 року була відкрита справа по факту неналежного ставлення до психічно хворої людини в одній психіатричній лікарні Святошинського району міста Києва. Також повідомлялося про навмисне позбавлення

їжі пацієнтів в одному закладі для дітей із важкими фізичними та розумовими вадами. Інформації про подальший хід цих справ оприлюднено не було.

За інформацією прокурора міста Києва Євгена Блажівського, в 2007 році та у перші дев'ять місяців року прокурори порушили 19 кримінальних справ за ознаками порушення прав інвалідів. Внаслідок розгляду цих справ у суді було винесено вироки 32 посадовим особам. Київська прокуратура викрила порушення з боку роботодавців, які неналежним чином використовували гроші, виділені для інвалідів Фондом соціального захисту.

Національні/расові/етнічні меншини

Конституція та Закон України 1992 року "Про національні меншини" містять загальні гарантії захисту етнічних груп, але у законі йдеться лише про громадян. Конституція забороняє дискримінацію за расовою, політичною, релігійною, етнічною приналежністю, а також за кольором шкіри, соціальним походженням, ґендерну дискримінацію та за іншими ознаками, але законів для виконання цього положення не існує. Однією з серйозних проблем було неналежне ставлення до національних меншин й іноземців неслов'янської зовнішності.

Розпалювання ненависті на етнічному чи релігійному ґрунті карається статтею 161 Кримінального кодексу. Хоча у попередні роки правозахисні організації висловлювали стурбованість тим, що вимога закону доводити наявність "прямого умислу", включаючи доведення завчасно обдуманого наміру, ускладнюють практичне застосування цієї статті, протягом року за результатами судових розглядів справ про злочини, пов'язані із розпалюванням етнічної чи релігійної ворожнечі, було винесено чотири обвинувальних вироки. Однак стаття 161 застосовувалася рідко, тому що міліція та прокуратура намагалися кваліфікувати расистські злочини за статтями про хуліганство чи інші злочини, які було легше розслідувати.

Закон про друковані засоби масової інформації передбачає можливість припинення друку видань, якщо вони сприяють розпалюванню релігійної чи етнічної ворожнечі. На практиці ці положення не застосовувалися.

Протягом року міжнародні та українські правозахисні організації відзначали існування ознак зростання етнічної нетерпимості та безкарності осіб, винних у вчиненні актів насильства. За даними НУО, останніми роками ксенофобські напади стали більш систематичними та жорстокими, хоча деякі посадовці спростовували наявність ксенофобії чи расизму та стверджували, що інциденти на ґрунті ненависті були ізольованими і не можуть бути підставою, щоб говорити про тенденцію. 2 квітня Кабінет міністрів прийняв рішення утворити міжвідомчу робочу групу з питань протидії расизму, ксенофобії та дискримінації. До складу цієї групи входять представники міністерств юстиції, внутрішніх справ, закордонних справ, освіти та науки, а також СБУ, Держкомнацрелігій й інших установ і НУО. Ця робоча група протягом року проводила засідання та подала на розгляд Кабінету міністрів дворічний план заходів, який був затверджений ним у серпні місяці.

Статистику про злочини, скоєні на ґрунті ненависті, знайти було важко. Підрозділ, що у Міністерстві внутрішніх справ опікується подібними злочинами, статистику зареєстрованих злочинів на ґрунті ненависті не вів. Правозахисні групи відзначали, що міліція часто не хотіла визнавати існування вмотивованої етнічними міркуваннями злочинності та кваліфікувала такі інциденти як "хуліганство". На думку НУО, у кримінальних повідомленнях міліції зафіксовано лише 5 - 10 відсотків усіх злочинів, вчинених на основі ненависті.

Хоча офіційної статистики не існує, правозахисні моніторингові групи повідомили, що протягом року було здійснено більше 70 расистських нападів. Об'єктами цих нападів були переважно вихідці країн Близького Сходу, Азії та Африки. П'ять нападів, які були вчинені у Києві, закінчилися для потерпілих фатально. Асоціація громадських організацій "Ініціатива розмаїття" зареєструвала 63 насильницьких та 18 ненасильницьких інциденти, які сталися на ґрунті расизму.

27 січня у Києві був убитий 19-річний біженець із Конго. За підозрою у причетності до цього вбивства міліція затримала двох молодиків. 10 липня засоби масової інформації повідомили, що, хоча попередні докази свідчили про причетність скінхедів, слідчі відмовилися порушувати справу по обвинуваченню у вчиненні злочину на ґрунті ненависті і вирішили, що головним мотивом злочину було хуліганство. Станом на кінець року, розслідування цієї справи продовжувалося.

8 березня був убитий 39-річний біженець зі С'єра-Леоне. 12 березня міліція затримала двох підозрюваних підлітків. Обидва підозрювані заявили, що належать до групи скінхедів. Станом на кінець року, обидва трималися під вартою, розслідування вбивства продовжувалося.

29 травня на одному із ринків невідомі особи вбили 40-річного нігерійця. За заявою міліції, мотив нападу був невідомий. 3 червня УВКБ ООН і МОМ, до яких приєдналися приблизно 30 правозахисних організацій, зробили заяву, у якій закликали українську владу провести ретельне розслідування, включаючи можливість расових підстав для цього вбивства.

10 січня приблизно 10 молодиків на одній із автобусних зупинок, що біля станції метро "Шулявка" у Києві, напали на директора Африканського центру у Києві Чарльза Асанте Єбоа. Міліція сказала Асанте Єбоа, який отримав серйозні поранення, що мотивом цього нападу було пограбування, а не расова нетерпимість. Чотирьох підозрюваних було затримано, але пізніше звільнено з-під варті.

Протягом року за злочини, вчинені проти іноземців, суди винесли вироки низці осіб. 17 квітня Дарницький районний суд міста Києва виголосив вирок у справі про вбивство у Києві у 2006 році 47-річного нігерійського лікаря Куноуна М'єві Г'одді трьома молодиками, котрі, очевидно, мали зв'язки з місцевими угрупованнями скінхедів. Суд визнав винними двох підсудних за вчинення злочину на ґрунті расової ненависті та засудив їх до 11 та 4 років позбавлення волі. Третій підсудний уник покарання через його малолітній вік.

17 квітня Подільський районний суд міста Києва, спираючись на статтю 161 Кримінального кодексу, виніс вирок 18-річному скінхеду з позбавленням волі терміном до трьох років за напад у жовтні 2007 року у Києві на японського туриста.

Вебсайт єврейської громади Києва повідомив, що 22 квітня один із судів Кіровограда визнав місцевого шкільного вчителя Миколу Якимчука винним у розпалюванні етнічної ненависті та проведенні антисемітської пропаганди серед учнів. ГПУ повідомила, що пізніше Якимчука було помилувано.

5 травня засоби масової інформації повідомили, що Апеляційний суд міста Києва визнав чотирьох осіб винними у скоєнні вмотивованого ненавистю злочину та призначив покарання кожному з них терміном до 13 років позбавлення волі за вбивство у 2007 році громадянина Кореї Канга Йонгвонга. Підсудні, які мали зв'язки з однією екстремістською групою, заявили, що то був нещасний випадок.

Інформації про хід розслідування низки інцидентів, що мали місце у 2007 році та, можливо, були вмотивовані расовими чи етнічними міркуваннями, оприлюднено не було, включаючи спробу скінхедів увірватися до львівського нічного клубу, щоб зірвати концерт, який давали прибічники білоруського антифашистського руху; убивство ножем у лютому місяці 34-річного грузина Моріса Джугашвілі; арешт організатора березневої ходи ультра-націоналістів, яку було проведено у Києві на знак протесту проти присутності на Шулявському ринку міста Києва африканських торговців; вбивство ножем у березні чоловіка ірано-українського походження біля Лук'янівського ринку міста Києва; вбивство ножем у Києві у червні 43-річного іракського біженця.

Як заявило Міністерство внутрішніх справ, різанина, що сталася у Києві у 2006 році у Національному авіаційному університеті та закінчилася загибеллю студента з Гамбії Ламіна Жаржу, расових мотивів не мала. Міліція затримала чотирьох осіб, які, за її твердженням, вбили студента з метою пограбування.

В одній із заяв, що її протягом року зробила Міжнародна Амністія, остання дійшла висновку, що "невідповідні положення в законодавстві, слабе реагування міліції та небажання визнати усю серйозність вмотивованих расизмом злочинів призвели практично до безкарності виконавців расистських злочинів".

Однією з невіршених проблем залишалися утиски расових і етнічних меншин з боку правоохоронних органів. Були повідомлення, що міліція інколи затримувала темношкірих осіб для безпідставних перевірок документів, в той час як осіб із світлим кольором шкіри перевіряли рідко. 27 березня районний адміністративний суд міста Харкова відмовився розглянути позов місцевого адвоката, вірмена за походженням, який тривалий час мешкає у Харкові. Позивач заявив, що міліція регулярно його зупиняла для встановлення особи через його зовнішній вигляд. 29 липня Апеляційний адміністративний суд міста Харкова скасував рішення суду нижчої інстанції та постановив, що начальник місцевої міліції не поінформував чоловіка про його права під час затримання. Проте суд не погодився із його заявами про дискримінацію.

28 серпня іноземного громадянина африканського походження було затримано співробітниками київської міліції, коли він виходив із автобуса. Міліціанти побили його та забрали до райвідділу, де вони прив'язали його ременем до стільця і утримували у такому положенні протягом декількох годин. Потім його звільнили без висунення жодних обвинувачень. Постраждалий вважає, що його "вибрали" через етнічну приналежність. Міліція заявила, що затриманий був схожий на одного із підозрюваних у низці пограбувань таксистів, що мали місце у червні та липні. Міністерство закордонних справ пізніше повідомило, що винні у цьому інциденті співробітники міліції були притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

МА та українські правозахисні групи стверджували, що постраждали від ксенофобських нападів могли притягатися до відповідальності за самооборону. Наприклад, нігерієць Даніель Осаемор, на якого у Києві 19 лютого був здійснений напад трьома молодиками і який отримав ножові поранення, був у подальшому обвинувачений у хуліганстві, оскільки вдарив одного із нападників.

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості і українські моніторингові НУО констатували посилення расової ненависті та ксенофобії внаслідок діяльності скінхедів та неонацистських угруповань, футбольних хуліганів, а також місцевих неонаціоналістичних організацій, як, наприклад, незареєстрована Українська Націонал-Трудова партія, організація "Патріот України", Український рух проти нелегальної іміграції та Національна дія "РІД". Уповноважений Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова розпочала перевірку заяв про те, що 23 березня екстремістські політичні групи провели факельний марш у студентському містечку Національного технічного університету у Києві, виголосивши анти-імігрантські гасла. Засоби масової інформації та НУО також повідомляли про заходи, що їх молодіжні екстремістські угруповання проводили на знак протесту проти нелегальних мігрантів і іноземних студентів у Харкові, Тернополі, Чернівцях і Чернігові.

29 травня Держкомнацрелігій зробив заяву, у якій висловив стурбованість з приводу того, що на вебсайті однієї радикальної групи була розміщена погроза на адресу Мрідули Гош зі Східноєвропейського інституту розвитку, індіанки за походженням, яка брала активну участь у протидії ксенофобії. Держкомнацрелігій просив СБУ, ГПУ та Міністерство внутрішніх справ дати правову оцінку цій Інтернет - публікації. Зрештою матеріал із погрозами з вебсайту був знятий.

За даними Українського державного інституту міжнародної освіти, в Україні протягом року навчалося 45 000 іноземних студентів зі 134 країн світу. Дослідник Програми імені Фулбрайта дійшла висновку, що навчальне середовище було для іноземних студентів небезпечним. У 2007 - 2008 роках на іноземних студентів було здійснено 15 нападів, а одного студента було вбито.

Роми наражалися як на дискримінацію з боку влади, так і на дискримінацію з боку суспільства. За даними груп захисту прав ромів, у країні нараховувалося 400 000 ромів, в той час як, за офіційної статистики, їх було 47 600. Така розбіжність статистики частково пояснювалася браком юридичної документації та даних на багатьох членів ромської громади.

Представники груп ромів й інших меншин заявляли, що співробітники міліції систематично ігнорували факти насильства проти них, а інколи і підбурювали до нього. 17 липня Європейський центр із прав ромів (ЄЦПР) написав Міністру внутрішніх справ Юрію Луценку листа, у якому висловив стурбованість неспроможністю системи правосуддя припинити "серйозні порушення основних прав ромів".

31 березня ЄЦПР направив листа голові Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, у якому висловив стурбованість тим, що засоби масової інформації у своїх публікаціях пов'язують ромів зі злочинністю та тим, що у повідомленнях про злочини робляться неприйнятні посилання на ромську національність. Ромський Жіночий Благодійний Фонд "Чіріклі" виказав занепокоєння, що в одній із програм, яка 25 березні транслювалася на приватних каналах "1+1" і "П'ятому" та була повторена УНІАН, роми змальовувалися як злочинці, що, начебто, продали у рабство в Одеській області 50 безробітних і малозабезпечених громадян. Інформація для цієї програми була надана прес-службою УМВС в Одеській області.

Були деякі повідомлення про співробітництво влади із ромською громадою. Голова Конгресу ромів України Петро Григориченко був членом Ради з питань етнонаціональної політики при Президентові України та членом дорадчої ради НУО при Держкомнацрелігій.

Конституція гарантує "вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України", але організації та політичні партії російськомовної громади скаржилися, що повсюдне широке

використання української мови у школах, на вступних іспитах, у засобах масової інформації та судах ставить їх у несприятливе становище.

Інформації про хід розслідування інциденту, що стався у 2006 році у Луганській області, коли Сергій Мельничук побив Арсена Клінчаєва у суперечці про використання української мови, оприлюднено не було.

Представники української громади та кримських татар скаржилися на дискримінацію з боку етнічної російської більшості у Криму та місті Севастополі і закликали, щоб українській мові та мові кримських татар був наданий у Криму такий самий статус, як і російській. На початку року голова Республіканського комітету у справах національностей та депортованих громадян Автономної Республіки Крим повідомив, що на півострові було зареєстровано 264 500 кримських татар. Державний комітет у справах національностей і релігій повідомив, що за перші дев'ять місяців року на переселення та інтеграцію кримських татар влада асигнувала 40,8 мільйонів гривень (приблизно 5,3 мільйонів дол. США).

Кримські татари стверджували, що через дискримінацію з боку кримських посадовців на місцях вони були позбавлені рівних можливостей у працевлаштуванні у місцевих адміністраціях і що пропагандистські кампанії, особливо проросійських груп, розпалювали ворожнечу до них серед інших мешканців півострова.

1 квітня прес-служба Меджлісу кримських татар оприлюднила інформацію про те, що у Сімферополі на стінах різних будівель були намальовані ворожі до кримських татар написи. Ці написи з'явилися невдовзі після публікації в одній із місцевих газет провокаційної статті.

7 липня у кримському селі Красногвардейское невідомі вандали пошкодили тамгу, національний символ кримськотатарського народу, у меморіальному комплексі жертвам геноциду проти кримських татар. Місцевий меджліс і депутати райради поінформували про це правоохоронні органи та місцеву владу.

16 липня радіо "Свобода" повідомило, що уряд Криму видав розпорядження про створення єдиного реєстру репатрійованих осіб, мотивуючи це рішення тим, що такий реєстр допоможе вирішити їхні земельні проблеми. Перший заступник голови Меджлісу кримських татар Рефат Чубаров заявив, що такий реєстр є неконституційним і може бути джерелом розголошення приватної інформації.

Духовне управління мусульман у Криму висловило стурбованість тим, що Верховний Суд не скасував постанову Вищого господарського суду від 7 жовтня, якою було підтримане рішення про заборону будівництва Соборної мечеті у місті Сімферополі. 28 лютого депутати Сімферопольської міської ради скасували своє рішення від 10 січня про виділення земельної ділянки під будівництво мечеті та визначили іншу менш бажану ділянку.

Інформації про подальший розвиток подій у наступних інцидентах оприлюднено не було: напад на прес-секретаря Меджлісу Лілію Муслімову у січні 2007 року; сутичка між кримськими татарами і місцевою міліцією через земельний спір у 2007 році, в результаті якої було заарештовано 10 осіб; сутички, що відбулися на плато Ай-Петрі між кримськими татарами і міліцією у листопаді 2007 року, коли було застрелено одного кримського татарина.

11 березня засоби масової інформації повідомили, що Демократичний союз угорців України висловив стурбованість з приводу зростання в українських ЗМІ кількості заяв антиугорського характеру.

Русини (рутени) продовжували наполягати на офіційному визнанні їх окремою етнічною групою, зауважуючи, що влада сусідніх з Україною держав визнала їх як меншину.

Інші прояви нетерпимості та дискримінації у суспільстві

Особи з ВІЛ/СНІД, чисельність яких, за статистикою міжнародних організацій, складає 440 000 осіб, піддавалися повсюдній дискримінації та мали обмежений доступ до лікування. Хоча законодавство щодо СНІДу передбачає захист прав осіб, які живуть із ВІЛ/СНІД, застосовувалося воно слабо, а державне фінансування процесу лікування було недостатнім. Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, відзначила, що особи з ВІЛ/СНІД зазнавали дискримінацію на робочих місцях; втрачали роботу без оскарження у суді; наражалися на утиски з боку правоохоронців, прокурорів і судових органів; їх також піддавали соціальній ізоляції та стигматизації у суспільстві .

Організація із захисту прав геїв і лесбійок "Наш мір" відзначила, що політичні та релігійні лідери демонстрували байдужість або вороже ставлення до спільноти геїв. Члени гомофобного громадського руху "Любов проти гомосексуалізму" повідомили, що у лютому вони отримали листи підтримки від двох народних депутатів України із блоку Юлії Тимошенко Ігоря Єреська та Віталія Барвіненка, які кваліфікували гомосексуалізм як загрозу національній безпеці. В іншому листі підтримки, який був надісланий цій самій організації Ганною Герман, головою Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, членом Партії регіонів, вона писала, що державні органи зобов'язані вжити термінових заходів для припинення "популяризації гомосексуалізму, лесбійства, й інших сексуальних збочень, які не відповідають моральним принципам суспільства".

22 лютого ГПУ порушила кримінальну справу проти редакційних працівників газети "Gay.ua", друкованого органу організації "Наш мір", який начебто поширював порнографію. За словами представників організації "Наш мір", газета розповсюджувалася серед обмеженого числа передплатників, в той час як відверті еротичні матеріали можна було легко придбати у газетних кіосках.

Серед інших проблем були повідомлення про утиски геїв міліцією, погрози з боку міліції розповісти сім'ям і роботодавцям геїв про їхній стиль життя та відсутність для геїв доступу до медичного лікування та до інформації про профілактику ВІЛ/СНІД.

Розділ 6. Права найманих робітників

а. Право на об'єднання у профспілки

Закон гарантує працюючим громадянам право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів, і це право влада загалом поважала. Проте великі компанії та в окремих випадках чиновники місцевого рівня продовжували чинити опір утворенню профспілок, і свобода робітників самостійно вирішувати, до якої спілки приєднатися, інколи обмежувалася. Надійної статистики щодо відсоткової чисельності робітників - членів профспілок не було.

Закон гарантує робітникам право на страйк для захисту своїх професійних, соціальних й економічних інтересів, якщо тільки такий страйк не підриває національну безпеку, здоров'я громадян чи права і свободи інших осіб. Влада загалом поважала це право. Право на страйк не поширюється на співробітників ГПУ, судової гілки влади, військовослужбовців Збройних Сил, працівників Служби безпеки, правоохоронних органів, транспортної галузі бо державних службовців. Робітники, що проводять страйк у заборонених галузях, можуть бути покарані позбавленням волі на строк до трьох років. Федерації та конфедерації не мають права організувати страйки. Страйк може бути проведений, лише якщо за нього проголосували дві третини робітників підприємства.

За законом всі профспілки мають рівні права, і для створення профспілки дозвіл влади не потрібен. Проте профспілки - члени Федерації професійних спілок України (ФПУ), яка успадкувала майно офіційних профспілок радянської доби, мали переваги під час організації профспілкових заходів.

Для повноцінного функціонування профспілки необхідно мати офіційне свідоцтво про реєстрацію як юридичної особи. Профспілки повідомляли, що процедура реєстрації була надзвичайно обтяжливою і передбачала відвідування до 10 різних установ, подання великої кількості паперів і сплату низки зборів. Міжнародна конфедерація профспілок охарактеризувала ці реєстраційні вимоги як "обмеження, недопустиме за міжнародними стандартами трудового законодавства".

Профспілкам, що не є членами ФПУ, включаючи Конфедерацію вільних профспілок України (КВПУ), відмовляли у запитах на отримання частки величезного майна та фінансових коштів професійних спілок колишнього Радянського Союзу. Тут йдеться про фонди соціального страхування, які є спадщиною радянських часів і у правлінні яких більшість місць належать профспілкам - членам ФПУ, внаслідок чого останні можуть отримувати переваги, недоступні для незалежних профспілок. Лідери професійних спілок, що не є членами ФПУ, та дехто із державних посадових осіб заявили, що ФПУ незаконно продала певну частку радянського майна для того, щоб запобігти його розподілу у майбутньому. Мораторій, що його запровадила Верховна Рада України на продаж майна ФПУ, залишався чинним.

Центр міжнародної профспілкової солідарності Американської федерації праці та Конгресу виробничих профспілок (АФП - КВП) повідомив про декілька випадків, коли різні посадовці, включаючи посадових осіб

служб безпеки, намагалися впливати на голосування профспілок і вимагали, щоб члени профспілок доповідали їм про профспілкову діяльність. Станом на вересень місяць, КВПУ повідомила про 17 окремих випадків, коли роботодавці відмовлялися визнати новоутворені професійні спілки, не допускали їх до колективних переговорів чи в інший спосіб порушували закони про працю. КВПУ скаржилася, що роботодавці разом із лідерами місцевих відділень ФПУ у більшості цих випадків здійснювали тиск на незалежні профспілки з метою їхнього розпуску.

У січні трьох членів профспілки вчителів, включаючи голову цієї профспілки, було звільнено з однієї львівської школи начебто за їхню профспілкову діяльність. Багато профспілок шахтарів - членів КВПУ повідомляли про суттєві утиски на Сході країни, а в одному випадку про звільнення шахтарів за їхню профспілкову діяльність.

Члени профспілок КВПУ інколи заявляли, що керівництво підприємств примушувало їх виконувати додаткову роботу без жодної оплати або погрозувало їм звільненням, якщо вони не вийдуть зі своїх профспілок. Були постійні скарги на те, що профспілки - члени ФПУ вираховували профспілкові внески із заробітної плати тих робітників, які вирішували вступити до іншої профспілки.

b. Право на організацію профспілкових заходів та ведення колективних переговорів

Закон дозволяє професійним спілкам організувати заходи та брати участь у веденні колективних переговорів, але на практиці вони не завжди могли реалізувати ці права.

Законодавством передбачено створення змішаних комісій за участю представників найманих робітників і адміністрації підприємств для вирішення питань, що стосуються зарплати, умов праці та прав і обов'язків керівництва підприємств. На практиці ці комісії не завжди були ефективними, і інколи у них домінували керівництво та представники профспілки, найняті керівництвом підприємства. Хоча закон дає право вести колективні переговори, спосіб, у який застосовувався цей закон, часто перешкоджав процесу переговорів з боку незалежних профспілок, ставлячи їх у менш сприятливе становище порівняно з офіційними (філіями ФПУ). Припинення членства в офіційній профспілці й перехід до незалежної часто супроводжувалися бюрократичною тяганиною і зазвичай не заохочувалися адміністрацією.

Для врегулювання спорів закон передбачає створення Національної служби посередництва і примирення.

Спеціальні економічні зони існували на папері, але перебували в законсервованому стані.

c. Заборона примусової чи підневільної праці

Закон забороняє усі форми примусової чи підневільної праці, у тому числі експлуатацію дітей. Проте були повідомлення, що жінок, чоловіків та дітей продавали з метою трудової експлуатації. Продані жінки використовувалися як хатні робітниці, швачки, посудомийки або як робітниці на різних невеликих або великих виробничих підприємствах, як в Україні, так і за кордоном. Невелика кількість жінок з малими дітьми та інвалідів була продана за кордон для жебрацтва. Чоловіки, праця яких експлуатувалася, склали 24 відсотки потерпілих, встановлених МОМ протягом року. Вони використовувалися переважно на будівельних і гірничо-видобувних роботах. Були повідомлення, що дехто з дітей працював на недозволених і нелегальних шахтах (копанках). За даними дослідження Міжнародної організації праці (МОП), влада вжила заходів і припинила практику використання дітей на підземних роботах у цих незаконних шахтах.

d. Заборона дитячої праці та мінімальний вік працездатності

Законодавство захищає дітей від експлуатації на робочому місці, однак держава не завжди ефективно сприяла виконанню цього положення. Законодавство про працю встановлює мінімальний вік працездатності 16 років. Особи, котрі досягли 15 років, можуть виконувати "легку роботу" за згодою їхніх батьків, але закон не містить чіткого визначення терміну "легка робота". Протягом короткого періоду часу та за згодою одного з батьків діти віком 14 років можуть на законних підставах виконувати деякі види сільськогосподарської і "соціальної" роботи, наприклад, догляд в установах для осіб похилого віку та притулках для сиріт.

Державний департамент нагляду за додержанням законодавства про працю (Державна інспекція праці), який входить до структури Міністерства праці та соціальної політики, відповідає за виконання законів щодо дитячої праці в офіційному секторі економіки. Управління в справах молоді у складі Міністерства у справах сім'ї,

молоді та спорту та Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх (в системі МВС) відповідають за виявлення дітей у неформальному секторі, залучених до найгірших форм дитячої праці, а департамент МВС боротьби з торгівлею людьми відповідає за виконання законодавства з протидії торгівлі дітьми.

Найгірші форми експлуатації праці дітей були виявлені у першу чергу у неформальних сферах діяльності, таких як сексуальна експлуатація з метою наживи, включаючи порнографію. Були повідомлення про залучення дітей до робіт на недозволених та нелегальних шахтах. Були також виявлені діти, що працювали в сільському господарстві та торгували на відкритих ринках. Контрабанда дітей з метою використання на примусових роботах і сексуальної експлуатації становила проблему.

Законодавство стало застосовуватися активніше, але для повного припинення порушень цього було замало. Влада провела більше перевірок, а число притягнутих до відповідальності порушників збільшилося. За даними Міністерства праці та соціальної політики, у серпні місяці було проінспектовано 660 підприємств, на 421 із яких були виявлені порушення законодавства про працю дітей. МОП була спонсором одного регіонального проекту щодо протидії торгівлі дітьми. Цей проект мав на меті викоринення найгірших форм праці дітей та торгівлі дітьми, включаючи експлуатацію безпритульних дітей та інших дітей, які належать до "групи ризику".

17 червня УНІАН повідомила, що Донецька прокуратура проводить розслідування у 10 справах про незаконне використання праці дітей. Прокуратура Волноваського району розпочала розслідування проти підприємця, який найняв підлітка для використання на вантажних роботах без укладання трудової угоди. 28 травня Інтернет - служба новин proUA.com повідомила, що Донецька прокуратура проводить розслідування за підозрою у залученні учнів одного професійно-технічного училища на будівельних роботах замість проходження виробничої практики.

е. Прийнятні умови праці

1 грудня уряд підвищив розмір місячної мінімальної заробітної плати до 605 гривень (приблизно 78 дол. США). Однак мінімальна заробітна плата не забезпечувала задовільний рівень життя робітників та їхніх сімей. Державна інспекція праці відповідає за дотримання вимог щодо виплати мінімальної заробітної плати, однак вона не була в змозі ретельно проконтролювати всіх роботодавців. Багато робітників, особливо у тіньовому секторі, отримували платню, набагато нижчу за мінімальну.

Станом на 1 серпня року, офіційна заборгованість по заробітній платі склала 756 мільйонів гривень (приблизно 98 мільйонів дол. США). Більша частина заборгованості по заробітній платі накопичилася на державних промислових і сільськогосподарських підприємствах.

Закон передбачає як максимум 40-годинний робочий тиждень, 24-годинний період відпочинку на тиждень і не менше 24 днів оплачуваної відпустки на рік. Закон передбачає оплату понаднормової праці за подвійним тарифом і регулює дозволений обсяг понаднормових годин. Проте положення, які регулюють період відпочинку, максимальну кількість робочих годин і понаднормові години, не завжди ефективно виконувалися на практиці.

Хоча закон містить вимоги щодо дотримання правил техніки безпеки та охорони здоров'я, на практиці вони часто ігнорувалися. Низькі стандарти техніки безпеки та застаріле обладнання спричиняли багато травм на виробництві. У першому півріччі року на виробництві було зареєстровано 7 791 травм, в тому числі 501 смертельних випадків.

На нелегальних вугільних копальнях, пов'язаних з організованими злочинними угрупованнями і корумпованим керівництвом, умови праці були особливо небезпечні. У першому півріччі на вугільних шахтах травми отримали 2 929 гірників, із яких загинули 94.

Законодавство гарантує робітникам право відмовитися від виконання небезпечної роботи без ризику втратити робоче місце. Проте, за інформацією профспілок, відстоювання робітниками цього права на практиці закінчується переслідуванням з боку керівництва підприємства, а то й звільненням з роботи.

[Сторінка Доповіді про права людини на веб-сайті Держдепартаменту США \(англ.\)](#)